

TALLINNA ÜLIKOOL
Ühiskonnateaduste Instituut
Sotsiaalkaitse suund

Karolina Määr

**KÄRGPERE EMADE VAATED ENDA ROLLI NING PERELIIKMETE
OMAVAHELISTE SUHETE OSAS**

Magistritöö

Juhendaja: Mariann Märtsin, PhD

Tallinn
2021

SISUKOKKUVÕTE

Karolina Määr (2022). Kärgpere emade vaated enda rolli ja pereliikmete omavaheliste suhete osas. Magistritöö. Tallinna Ülikool. Töös on 11639 sõna, 1 tabel, 1 joonis ja 3 lisa. Kasutatud allikaid on 55, millest 38 on võõrkeelsed.

Käesoleva magistritöö eesmärk on mõista sügavuti emade kogemusi ja vaateid enda kui kärgpere ema rolli ja pereliikmete omavaheliste suhete osas. Tööga soovin vastata järgmistele uurimisküsimustele: Millisena näevad emad suhteid erinevate kärgpere liikmete vahel? Kuidas mõtestavad emad oma rolli kärgperes? Millised on emade väljakutsed kärgpere arengu kontekstis?

Läbiviidud uurimus oli kvalitatiivne ja valimi moodustasid 9 ema Eesti eri paigust. Andmeid kogusin poolstruktureeritud intervjuudega jaanuaris ja veebruaris 2022. Töö teoreetiline raamistik põhineb peresüsteemi teoorial, mille kohaselt on perekond tugevalt seotud emotsionaalne üksus ja muutus selle ühes osas toob kaasa muutused kogu peres kui süsteemis.

Käesoleva uurimuse tulemused näitavad, et kärgpere emad tunnetavad kõrgeid ühiskonnapoolseid ootuseid ema rollile ning vajadust teha kõike õigesti. Emad võtavad endale vastutuse kõikide pereliikmete heaolu ning suhete loomise ja hoidmise eest. Samas tekitab kasuema roll neis ebakindlust ja dilemmasid. Ühiskonna poolt tunnevad kärgpere emad üldiselt eelarvamusi enda suhtes, kuid samas ka seda, et suhtumine nende peremudelisse üha paraneb. Kärgpere piirid on peredes erinevad, kuid põhiline on toetavad peresuhted ja nende eeskuju lastele kui tulevastele täiskasvanutele, kes tulevikus oma pere loovad. Kärgpere emadel on väljakutseks enda vaimse tervise hoidmine. Emade arvamusi uurides selgus, et täiskasvanud lähenevad ettetulevatele väljakutsetele oma prima äranägemise järgi. Ühiskonnapoolne ettevalmistus ja kärgpere kui süsteemi erilise rõhutamine aitaks toetada kärgpere täiskasvanuid ja eraldielavaid vanemaid juba selle peresüsteemi moodustamise planeerimises. Hästitoimivad vanemlikud suhted kärgpere täiskasvanute vahel on kärgpere kui võrgustiku toimimise ning pereliikmete heaolu tagamise aluseks.

Võtmesõnad: kärgpere, taasloodud pere, peresuhted, vastutus, kohanemine, dilemma

ABSTRACT

Karolina Määr (2022). Mothers' views about their own role and family relationships in blended families. Master's thesis. Tallinn University. The research paper contains 11639 words, 1 table, 1 figure and 3 appendixes, 55 references of which 38 are foreign.

The aim of this master's thesis is to gain a deep understanding of mothers' experiences of divorce, starting a new core family and family relationships. Also to understand how mothers understand their role in the blended family and how they understand the impact of changes in the family structure on children and what are the challenges for mothers in the context of blended families. With this work, I wish to answer the following research questions: How do mothers see the relationships between different members of the blended family? How do mothers understand their role in the blended family? What are the challenges for mothers in the context of blended family development?

The study was qualitative and the sample consisted of 9 mothers from different parts of Estonia. I collected data through semi-structured interviews in January and February 2022. The theoretical framework of the work is based on the family systems theory, according to which the family is a strongly connected emotional unit and a change in one part leads to changes in the whole system.

The results of the present study show that mothers feel their role as in the traditional family model, with the aim of meeting the same high expectations and doing everything right. Mothers take responsibility for the well-being of all family members and for building and maintaining relationships. The role of stepmother creates uncertainty and dilemmas. On the part of society, mothers of the blended families generally feel prejudiced against themselves, but also that their attitude towards their family model is improving. The boundaries of the blended family vary from family to family, but the key is supportive family relationships and their role model for children as future adults who start their own families. Maintaining mental health is a challenge for mothers of blended families.

Examining the mothers' opinions, it was found that the adults in the blended family are approaching the challenges ahead at their own discretion. Societal preparation and emphasis on the special nature of the blended family as a system would help to support the adults in the blended family and the ex-parent, who lives separately, in planning the formation of this family system. Parental relationships between adults in the blended

family are the basis for the functioning of the blended family as a network and for ensuring the well-being of family members.

Keywords: blended family, remarried family, family relationships, responsibility, adaptation, dilemma

SISUKORD

SISUKOKKUVÕTE	2
ABSTRACT	3
SISUKORD	5
JOONISTE JA TABELITE LOETELU	6
SISSEJUHATUS	7
1. TEOREETILINE RAAMISTIK	9
1.1 Perekonna mõiste	9
1.2 Perestruktuuride mitmekesisus	10
1.3. Muutused peresüsteemis	12
1.3.1 Lahkumine ja kärgpere loomine kui olulised muutused peresüsteemis	13
1.4. Ema roll peresüsteemis	15
1.5 Ema roll kärgperes	16
1.6 Ema ja lapse suhted kärgperes	17
1.7 Kärgpere ning lapse vaimne tervis ja heaolu	18
2. UURIMISPROBLEEM JA METOODIKA	21
2.1 Uurimisstrateegia	21
2.2 Uurimismeetod ja uurimuse läbiviimine	22
2.3 Valimi kirjeldus	23
2.4 Andmete analüüs	25
2.5 Uurija refleksiivsus	25
3. UURIMISTULEMUSED JA ARUTELU	27
3.1.1 Lahutus ning ema ja lapse heaolu	27
3.1.2 Lapse suhted eraldielava bioloogilise vanemaga	29
3.1.3 Vanemlikud suhted kärgperes	31
3.1.4 Laste omavahelised suhted kärgperes	33
3.2.1 Emade poolt tajutud ühiskondlikud ootused	34
3.2.2 Ema roll peresuhetes	35
3.2.3 Kärgpere ema vaimne tervis	36
3.3 Arutelu	37
KOKKUVÕTE	43
KASUTATUD ALLIKAD	44
LISAD	48
Lisa 1. Nõusoleku infoleht	48
Lisa 2. Intervjuu kava	50
Lisa 3 Andmete tabel ja koodid	52

JOONISTE JA TABELITE LOETELU

Joonis 1. Rollid taasloodud pere suprasüsteemis	11
Tabel 1. Valimi andmed	23

SISSEJUHATUS

Nii-öelda traditsioonilise peremudeli, mis koosneb kahest kooselavast bioloogilisest vanemast ja nende lastest, kõrvale on aastakümnete jooksul üha rohkem tekkinud ka sellest erinevaid peremudeleid. Taasloodud perekond tekib peale lahutust ja uuesti abiellumist. Sellisesse perekonda võivad kuuluda lapsed vanemate varasematest abieludest/kooseludest kui ka praegustest paarisuhetest. Suhted on sellistes perekondades sageli mitmekordsed, need hõlmavad erinevaid suhteid, mida ei leidu lihtsamates perekorraldusvormides (Cohen et al., 2007).

Käesolev magistritöö uurib kärgperede emade isiklikke kogemusi. Töö eesmärgiks on mõista sügavuti emade kogemusi ja vaateid enda kui kärgpere ema rolli ja pereliikmete omavaheliste suhete osas. Käesolev töö tõukub arusaamisest, et ühiskonna toetus lapsevanematele, ükskõik milline on nende pere struktuur, on kriitilise tähtsusega, sest just lastevanemate heaolu toetades on võimalik toetada peredes kasvavate laste heaolu ja arengut. Et seda olulist eesmärki ühiskonnas täita, on tähtis mõista, kuidas lapsevanemad oma rolli mõtestavad ja millised on nende väljakutsed. Selle asemel, et küsida, milline perekonna ülesehitus on parim, oleks vajalik mõelda hoopis, millise perekonna väärtushoiakud on kasulavaks vastutustundlikule inimesele ja milline on hea vanemlus (Porter, 2001). Sellest perspektiivist lähtuvalt on toimiv see peremudel, millel on võimalus luua lastele maksimaalselt hoolitsev, vajalikul määral distsiplineeritud, ning nende vaimset ja füüsilist tervist toetav keskkond (Whiteside, 1989). Teoreetilise lähtekohana kasutasin oma töös Bowen'i peresüsteemide teooriat, mille kohaselt on perekond emotsionaalselt vastastikku sõltuv mitme põlvkonnaga üksus ning muutus selle süsteemi ühes osas toob kaasa muutused sellega seotud osades ja lõpuks kogu süsteemis (Hall, 2013).

Minu uurimistöö tulemusi saab kasutada selleks, et mõista paremini laste ja perede heaolu Eestis ning vajadust ühiskonnas laiemalt toetada lapsi, kes tulevad väga erinevatest peredest ja nende heaolu on otseselt seotud neid kasvatavate täiskasvanutega. Perepoliitika otsuste tegemiseks ja perede toetamiseks on oluline mõista perekondade vajadusi. Kuna Eestis ei ole varem kärgperede emade kogemusi uuritud, annab käesolev töö panuse sellesse uurimisvaldkonda.

Käesolev töö koosneb teoreetilisest ja empiirilisest osast. Teoreetilises raamistikus annan ülevaate järgmistest teemadest: perekonna mõiste, perestruktuuride mitmekesisus, muutused peresüsteemis, lahkuminek ja kärgpere loomine kui olulised muutused

peresüsteemis, ema roll peresüsteemis, ema ja lapse suhted kärgperes, kärgpere ning lapse vaimne tervis ja heaolu. Empiiriline osa koosneb uurimisprobleemi ja metoodika peatükist, milles kirjeldan uurimisstrateegiat, uurimismeetodit ja uurimuse läbiviimist, valimit ja uurija refleksiivsust. Peale seda järgneb uurimistulemuste ja arutelu peatükk. Tulemused esitan teemade kaupa: lahutus ning ema ja lapse heaolu, lapse suhted eraldielava bioloogilise vanemaga, vanemlikud suhted kärgperes, laste omavahelised suhted kärgperes, emade kärgpere määratlused, ema roll peresuhetes ja tema väljakutsed, ema vaimne tervis ning arutelu.

1. TEOREETILINE RAAMISTIK

1.1 Perekonna mõiste

Perekonna mõistele ei ole tänapäeval ühtset ja üldtunnustatud vastet, kuna see on ajas muutunud. Perekonnatüüpe on tänases ühiskonnas erinevaid: tuumpere, üksikvanemaga pere, samasooliste vanematega pere, laiendatud pere, kasupere, hoolduspere, kärgpere. Perekonna mõiste on tihedalt seotud mõistetega abielu, seksuaalsus ja laste kasvatamine, mis on samuti avatud erinevatele definitsioonidele, seega oleneb perekonna mõiste ka kultuurist ja ajaloost (Cohen et al., 2007). Sotsiaalteaduslike uurimuste kontekstis käsitletakse perekonda sageli ühe majandusliku üksusena - leibkonnana - ehk seal elavaid vanemaid ja lapsi (Eesti Keele Instituut, 2021). Perekonnaks loetakse Eurostati (Eurostat, s.a) järgi nn tuumperekonda, s.t inimesi, keda seob ühine eluruum ja omavaheline partnerlus- või vanemlussuhe. Sellele definitsioonile vastab kolm perekonnatüüpi:

- üheskoos elavad partnerid, s.t abikaasad või kooselu partnerid;
- üheskoos elavad partnerid koos lapse või lastega;
- üksikvanem koos lapse või lastega.

Statistiline perekond on selle järgi nn tuumperekond, millesse kuuluvad üksnes ühe või kahe põlvkonna esindajad (Tiit, 2020).

Cohen (2017) rõhutab, et perekonnast rääkides ei saa olla kinni kitsas perekonna definitsioonis, oluline on väärtustada kõikide pereliikmete omavahelisi suhteid. Perekonnas lõikuvad individuaalsed ajalood, ühised kogemused ja põlvkondadevahelised sidemed ja see eristab perekonda teistest sotsiaalsetest gruppidest (Andolfi, 2015). Iga suhe on seotud perekonna sees ja seda mõjutavad paratamatult teised suhted (Hinde, 2019). Iga perekond on omaette süsteem, kus selle liikmete heaolu sõltub teistest pereliikmetest. Kuid süsteemi ei saa tuletada ainult selle osade kaudu. Pigem on süsteem iseseisev raamistik, mille moodustavad selle elemendid ja nende omavahelised suhted (von Eye & Kreppner, 1989). Perekond on Bowen'i peresüsteemide teooria järgi kõige tugevamini seotud emotsionaalne süsteem, kus indiviid osaleb pikema aja jooksul (Hall, 2013).

Nii-öelda traditsioonilise peremudeli, mis koosneb kahest kooselavast bioloogilisest vanemast ja nende lastest, kõrvale on aastakümnete jooksul üha rohkem tekkinud ka sellest erinevaid peremudeleid. Erinevates peremudelites on peresüsteemid erinevad, liikmete vajadused ja võimalused on erinevad. Taasloodud perekond tekib peale lahutust ja uuesti abiellumist. Selline perekond võib koosneda lastest vanemate varasematest abieludest kui

ka praegusest. Suhted on sellistes perekondades sageli mitmekordsed, nii keerulisi suhteid ei leidu lihtsamates perekorraldusvormides (Cohen et al., 2007).

Käesolev magistritöö keskendub kärgperede emade kogemustele. Kärgpere on pere, kus on sinu-minu-meie lapsed (Eesti Keele Instituut, 2010). Õigekeelsussõnaraamatu (2018) definitsioon annab ka mõiste uuspere- perekond, kus vanematel on varasematest suhetest sündinud lapsi. Kärgpere on taasloodud pere mudel, kus pere loomise ajal vähemalt ühel partneril on laps või lapsed eelmisest kooselust. Kärgperedes on väljakutseid veel enam, kui traditsioonilises peremudelis, kuna seal peavad liikmed hakkama saama ka peremudeli muutumise stressiga (Amato, 2000).

1.2 Perestruktuuride mitmekesistumine

Eesti pereelu ja olud on viimase paarikümne aasta jooksul muutnud. Iseloomulikuks on saanud ka lahutumuse kasv. Paljudes Euroopa riikides lõpeb tänapäeval 40- 50% abieludest lahutusega (Puur & Rahnu, 2011). 2020. aastal oli Eestis lahutuste arv 2555 ning korduvalt abiellunud naiste arv 1642, korduvalt abiellunud meeste arv 1554 (Statistikaamet, 2020).

Suur lahutuste arv tähendab, et üha enam lapsi elab nn taasloodud peredes. Seetõttu tuleb perepoliitika kujundamisel arvestada elanikkonna muutunud vajadustega (Laste ja perede..., 2013). Eestis läbi viidud lapse õiguste ja vanemluse uuring tõi välja, et 66% Eesti lastest elab koos oma mõlema vanemaga ja seega 34% elab mõne teise elukorraldusega perekonnas (Anniste et al., 2018).

Traditsioonilise perekonna areng on dünaamiline protsess, mis tekib kindlate arenguetaappide läbimise tulemusena, nõudes muutusi ja pere ümberkorraldusi. Kuid ka teiste peretüüpide elutsüklitele saab läheneda sama süsteemse arenguraamistiku kaudu, kuigi ülesehitus ja rollid on traditsioonilisest perest erinevad (Andolfi, 2015). Üksikvanemaga pered on juba läbi ajaloo levinud nähtus, kuid kui varasemalt oli selle põhjuseks vanemate kõrge suremus või väljaspool abielu saadud lapsed, siis nüüd on põhjuseks suur lahutuste arv (Andolfi, 2015).

Lahutus on Ahronsi (1986) järgi levinud transformatsiooni protsess, mida teevad läbi paljud perekonnad ja mille tulemuseks on laienenud perekonnasüsteem. Tekivad uued suhted, kerkivad esile uued allsüsteemid ja pannakse paika uued piirid. Sellist perekonda nimetatakse binukleaarseks pereks. Selle mõiste all mõeldakse seda, et lapsed on nüüd mõlema tuumpere liikmed, mis on omavahel seotud ühiste huvidega lapse vastu (Brown & Samis, 1986).

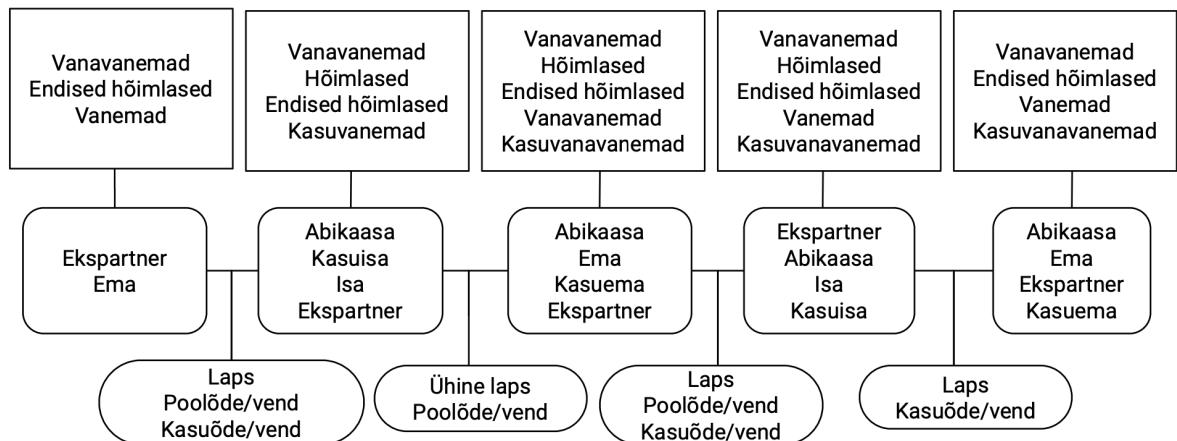
Boweni peresüsteemide teooria järgi peegeldavad emotsionaalsed lahkuminekul kõrget intensiivsuse taset. Emotsionaalsed katkestused tähendavad ka ärevuse suurenemist ümbritsevates suhetes. Katkestatud suhete tugevdamine või taasloomine nõuab suurt pingutust ja julgust (Hall, 2013). Kuigi perestruktuurid on muutunud mitmekesisemaks, ei ole vanemate ja laste põhilised emotsionaalsed ja sotsiaalsed vajadused muutunud: armastav hoolitsus, turvalisus, aktsepteerimine, intiimsus. Peamine ei ole mitte see, kuidas kutsub laps täiskasvanut, kes talle armastust ja hoolt pakub. Olulisem on see, et laps tunnistab selle suhte olulisust ja rolli oma arengus (Cohen, 2017). Selle asemel, et küsida, milline perekonna ülesehitus on parim, oleks vajalik mõelda hoopis, millise perekonna väärtushoiakud on kasvulavaks vastutustundlikule inimesele ja milline on hea vanemlus (Porter, 2001). Sellest perspektiivist lähtuvalt on toimiv see peremudel, millel on võimalus luua lastele maksimaalselt hoolitsev, vajalikul määral distsiplineeritud, ning nende vaimset ja füüsilist tervist toetav keskkond (Whiteside, 1989).

Ka Boweni peresüsteemi teooria järgi ei avalda pereliikmetele mõju mitte niivõrd pere struktuur, kui võrd üksteisest sõltuvad protsessid ja erinevate pereliikmete vahelised suhete mustrid. Perekonna elujõulisus sõltub rohkem pere emotsionaalsete protsesside kvaliteedist kui perekonna konkreetsest vormist või struktuurist. Elujõulisust väljendavad perekonna tugevused ja nõrkused ning seda iseloomustab avatud suhtlemine (Hall, 2013). Pikknurm (2016) uuris traditsioonilise pere ja kärgpere rahulolu paarisuhetega ning selle seoseid stressi ja sotsiaalse toetusega. Analüüsis selgus, et statistilisi erinevusi nendes perevormides paarisuhetega rahulolu hinnangutes ei olnud, kuid mida kõrgem oli üksikisikute sotsiaalse toetuse tase, seda kõrgemaks hindasid nad enda rahulolu paarisuhetega.

Hästitoimival kärgperel on võtmeelement eduka kaasvanemluse süsteemi loomine laste jaoks. Kui traditsioonilises peres on mehel ja naisel omavahel nii partnerite kui ka vanemlik liit, siis kärgpere erinevus seisneb selles, et eelmisest suhtest pärit lapse vanemal on vanemlik liit lapse bioloogilise vanemaga. Kärgperes võib tekkida partneritel vanemlik liit, kui lapse bioloogiline vanem ei võta vastutust lapse eest, ei ole lapse jaoks olemas, on surnud või tema vanemlikud õigused on ära võetud (Saali Saul, 2016). Ometi on alati oluline teadvustada, et isegi kui lapse bioloogiline vanem lapse elus aktiivselt ei osale, on tema roll siiski tähtis ning ükski teine täiskasvanu ei saa seda rolli endale võtta.

Olulisim eeldus taasloodud perede kohta on see, et nende peresüsteem sisaldab rohkem kui ühte majapidamisüksust. Kõiki pereliikmeid mõjutavad emotsionaalselt, finantsiliselt või seaduse järgi teistes majapidamistes tehtavad otsused ja seega peavad nad nendega

arvestama (Whiteside, 1989). Taasloodud pere süsteem on keeruline ja varieeruv, selle moodustavad uue pereliikmed ja elukorraldus ning keerukas kooslus minevikust. Liikmelisus on lai, hõlmates lahtuse ja uuesti abiellumise kaudu loodud inimeste ja suhete võrgustikku. Sinna kuuluvad veresugulased, endise ja praeguse kaaslaste sugulased ning kasulapsed ja kasuvanemad (Whiteside, 1989). Kärgperede tekkimisel muutuvad pereliikmete rollid üksteise suhtes ning kõik selle peresüsteemi liikmed peavad kohanema oma uute rollidega (Joonis 1).

Joonis 1. Rollid taasloodud pere suprasüsteemis (Whiteside, 1989, lk. 166)

1.3. Muutused peresüsteemis

Perekonna arengutsüklis on vältimatud suhteliselt stabiilsed perioodid ning arenemise ja muutuste perioodid (Hinde, 1989). Igasugune muutus pere arengus tähendab stressitaseme tõusu perekonnas. Osa muutuseid on ootuspärased, tavalised ja ette ennustatavad. Sellisteks normatiivseteks muutusteks on näiteks laste kasvamise ja arenguga seotud muutused (nt. teismeikka siirdumine), samuti täiskasvanute areng ning laiendatud pereliikmetega seonduvad muutused (nt. vanavanemate surm), ka elutsükli muutused (kooli minek, laste lahkumine kodust). Osa muutuseid on aga mittetavapärased ja ootamatud (nt. vanema töökaotus, vanemate lahtus, vanema või lapse haigus või surm). Kõik muutused esitavad pereliikmetele lisanõudmisi, kuna nendega tuleb kohaneda (McCubbin & Patterson, 1983). Eriti keerulised on kohanemise seisukohalt mittenormatiivsed või mitteootuspärased muutused, sest nendeks on perel raske valmistuda. Kohanemine tähendab üksiku pereliikme kohanemist, perekonna kui üksuse kohanemist ning laiema kogukonna kohanemist, kuhu perekond kuulub. Igal sellisel

üksusel on omad nõudmised ja võimekused. Perekonna kohanemine saavutatakse läbi vastastikuste suhete, kus ühe üksuse nõudmistele vastavad teiste võimekused (McCubbin & Patterson, 1983). Olsoni ja Lavee (1989) järgi on perekonna kohanemisvõime peresüsteemi võime muuta oma võimustruktuuri, rollisuhteid ja suhtereegleid vastuseks olukorrast ja arengust tulenevale stressile.

Otsustamine, kellega laps peaks ööbima – ja millal – on üks probleem. Lahutatud vanematele seab väljakutseid ka koostöö koolitöö, vaba aja veetmise, tarbimise ning, sugulaste ja vanavanematega suhtlemise osas (Westerling, 2016). Et perekond oleks elujõuline, peab ta oma suhtesüsteemis olema teatud määral paindlik ja avatud (Hall, 2013). Peresüsteem tähendab allsüsteeme, piire, rolle, hierarhilisi suhteid, kommunikatsiooni ja konfliktilahendust, tasakaaluseisundit ja muutust (Erdman & Caffery, 2003). Süsteemidel on homöostaatilised ehk isereguleeruvad omadused, mis säilitavad teatud muutumatute mustrite või tulemuste stabiilsuse (Erdman & Caffery, 2003). Homöostaas on definitsiooni järgi bioloogiliste ja küberneetiliste süsteemide võime säilitada neis toimuvate protsesside tasakaalu ning vältida süsteemi põhiomaduste ohtlikke kõrvalekaldeid (Võõrsõnade leksikon, 2022).

Nagu üksikisikud peredes kasvavad ja muutuvad, peab ka perekond muutuma, et kohaneda oma liikmete esilekerkivate vajadustega. Perekonna allsüsteemide vahel ja nende sotsiaal-emotsionaalsetes piirides peavad toimuma kvalitatiivsed muutused ja peab toimuma ülesannete ümberjagamine. Pere liikumine ühest faasist teise on suur stressiallikas (Brown & Samis, 1986).

1. 3.1 Lahkumine ja kärgpere loomine kui olulised muutused peresüsteemis

Vanemate lahkumine on kindlasti üks tähtsamaid mittenormatiivseid muutusi peresüsteemi elutsüklis, mis avaldab mõju kõigi pereliikmete suhetele ja heaolule. Sellele järgnev kärgpere loomine on samuti oluline mittenormatiivne muutus, millega kõigil uue ning endise pere liikmetel kohaneda tuleb. Peale lahkuminekut peab iga vanem leidma uusi viise lapsega iseseisvaks suhtlemiseks, samal ajal arendades uusi reegleid ja käitumisviise oma ekspartneriga. Binukleaarperes on kaasvanemlik suhe perekonna toimimise jaoks sama kesksel kohal kui partnerite paarisuhe tuumpere funktsioonide toimimiseks. Kuuluvustunde tekkimiseks kulub enamikul pereliikmetel uues peres 3-5 aastat, noorukite puhul kauem (McGoldrick, Carter & Garcia- Preto, 2011). Haani (2013) magistritöö tulemused tõid välja selle, et isad peavad peale lahutust lastega suhete jätkumist õigeks,

aga vaid osadel neist on lastega nii head vanemlikud suhted, kui nad sooviks. Suhete jätkumisel lastega peavad isad oluliseks säilitada või taastada ekspartneriga vähemalt neutraalne suhtlus.

Kärgpere algusfaasis on oluline töötada läbi vanad tunded ning pere peab leidma võimalused uute kiindumuste tekkimiseks. Järgmises faasis, kui on selged erinevate majapidamiste erinevused ja piirid on paika pandud, tugevnevad kasuvanemate ja kasulaste sidemed. Viimane faas on see, kui uus pere on kindlalt loodud, suhtemustrid pereliikmete vahel on regulaarsed, usalduslikud ja normaalsed (Whiteside, 1989). Kärgpere algab romantilise faasiga, nagu ka tavaline pere. Selles faasis on osapooltel ootused kooselamisest. Erinev on see, et tavapere algab, kui kohtuvad kaks inimest, kuid kärgperes on osalejaid rohkem. Seega tuleb võimalikke kohanemisprobleeme korrutada kärgpere liikmete arvuga. Partneri minevikupagasiga toimetulek võib olla keerulisem, kui alguses arvati. Nii lastel kui partneritel on erinevad vajadused ning vanematel võib olla raske keskenduda kas lastele või oma kaaslasele. Paarisuhte esikohale seadmine ja ühise meeskonnana nii enda kui laste vajadustega tegelemine aitab luua hooliva ja avatud suhte, kus on ka lapsed õnnelikud (Saali Saul, 2016).

Perekonnasüsteemi teooria põhieeldus on, et me kõik loome uutesse suhetesse emotsionaalse pagasi olulistest minevikusuhetest tekkinud lahendamata probleemidest. See pagas teeb inimesed emotsionaalselt tundlikuks uue suhte. Taasloodud peredesse tuleb emotsionaalne pagas kaasa kummagi vanema sünniperest, nende eelmistest suhetest ning lahutusprotsessist ja kahe suhte vahepealsest perioodist (McGoldrick, Carter & Garcia-Preto, 2011). Mõlemad partnerid peavad nii emotsionaalselt kui finantsiliselt eelmise suhte lõpetama ning lahkumineku üle elama ilma oma lahendamata probleeme uude suhtesse toomata (Andolfi, 2015).

Boweni nägemus perekonnast kui emotsionaalselt vastastikku sõltuvast mitme põlvkonnaga üksusest vihjab asjaolule, et muutus selle süsteemi ühes osas toob kaasa muutused sellega seotud osades ja lõpuks kogu süsteemis (Hall, 2013). Gergeni (2009) järgi võib öelda, et üksteisega suheldes konstrueerivad inimesed maailma, milles nad elavad. Probleemid ei teki iseenesest kui iseseisvad tõsiasiad, pigem meie ise loome maailmad heast ja halvast.

Pereliikmed juhivad oma elu erinevatest kohtadest tulenevate arvukate nõudmiste alusel. Igapäevased tavad tuleb luua ja läbi rääkida ning see võib hõlmata võitlust teiste inimestega, kellega elukorraldus peab olema kooskõlastatud. Sellised jätkuvad protsessid eeldavad konfliktide ja dilemmadega pidevat tegelemist ja nendest ülesaamist. Lahendused

on sageli ajutised ja toovad kaasa uusi konflikte ja dilemmasid ning vanemate ülesanne on leida viise nendega hakkama saamiseks peale muude argimurede (Kousholt, 2012).

1. 4. Ema roll peresüsteemis

Viis, kuidas inimesed täidavad oma töö- ja pererolle, ning rahulolu, mida nende rollide üle tuntakse, on kujundatud mitmesugustest ootustest, mis inimesel endal või teistel nende rollide suhtes on (Porter, 1983). 2013. aastal avaldatud soolise võrdõiguslikkuse monitooringu tulemused näitavad, et eestimaalaste ootused järeltuleva põlve suhtes on jätkuvalt üsna konservatiivsed. Üldlevinud on endiselt arvamus, et tüdrukuid tuleks ette valmistada iseseisvaks eluks nii, et nad saaksid hästi hakkama koduses elus ning oleksid osavad sotsiaalsetes suhetes (Aavik & Uusmaa, 2013).

1960ndatel elas $\frac{2}{3}$ lastest abielus vanematega- koduse emaga ja töölkäiva isaga. Nüüd elab sellistes peredes vaid 22% lastest (Cohen, 2021). Uuringute järgi tunnevad naised, eriti emad vastutust enda ja oma perekonna tervist ohustavate riskide juhtimise eest (Lee, Macvarish & Bristow, 2010). Kaasaegsed uuringud näitavad, et eriti töötavatele emadele on intensiivseks väljakutseks emaks olemise ootused (Christopher, 2012).

Pu ja Rodriguezi (2022) pere süsteemi teoorial ja pere stressimudelil põhineva longituuduurimuse leiud viitavad sellele, et perekonnas on vastastikune mõju ning sarnaselt varasematele uuringutele ka seda, et perekonna perspektiivid ja protsessid on emadel ja isadel erinevad. Suurem psühholoogiline stress ennustas emadele, kuid mitte isadele, perekonna halvemat tajumist. Samuti olid selle uurimuse tulemused kooskõlas varasemate oletustega, et emade, kuid mitte isade, psühholoogiline distress ennustas pere kehvemat toimimist.

Kuigi on tähtis mõista töötavatele emadele seatud kultuuriliste normide ja ideoloogiliste ootuste sisu ja levimust, on vaja meeles pidada ka seda, et viisid, kuidas naised kogevad nendest normidest ja ootustest tulenevaid pingeid ja dilemmasid, sõltuvad sotsiaalpoliitilistest kontekstidest ja olemasolevatest tugisüsteemidest, mis kas toetavad või takistavad naisi nende navigeerimisel oma konkureerivate nõudmiste ja kohustuste täitmisel tööl ja pere eest hoolitsemisel (Märtsin, 2018). Hea vanemlus ei ole fikseeritud ega stabiilne; praktikas on see pigem sujuv ja läbivõimist põhinev. Mitte ainult lapse parimate huvide tähendus – mida sageli kasutatakse vanemlikkuse hindamisel võrdlusalusena – ei ole mitmetähenduslik, vaid ka lapse parimad huvid ei pruugi olla ainsaks suuniseks. Lapsevanemaks olemise normatiivsed kihid on seotud ideedega sellest, milline on hea lapsepõlv, pereideaalidega, laste arengu ja vajaduste ettekujutusega, aga ka

rahva tervise, hariduse ja konkurentsivõimega seotud eesmärkidega (Lind, Westerling, Sparrmann & Dannesboe, 2016).

1.5 Ema roll kärgperes

Emad tunnevad vastutust laste tervise, heaolu ja arengu eest juba enne nende sündimist ja see jätkub läbi nende elu. Hays võttis 1996ndal aastal kasutusele mõiste *intensiivne emadus*, mille järgi “head emad” võtsid vastutuse lapse üleskasvatamise, hooldamise, harimise ning füüsilise ja emotsionaalse hoolitsuse eest (Märtsin, 2018). Bowen'i mõiste pereprojektsioon on mehhanism, mille kaudu vanemad kannavad lapsele üle olulise osa oma emotsionaalsest ebaküpsusest. USA perede kõige levinum projektsioonimuster on ema ja lapse vaheline tihe side või, mida nimetatakse ka üleseotuseks. Selline tihe suhe ema ja lapse vahel on seotud isa distantse suhtega lapse ning ka oma partneriga, kusjuures isa selline positsioon peres toetab emade liigset hõivatust ja emotsionaalset seotust lastega (Hall, 2013). See oletus on seotud ema rolliga hoolitseda pere heaolu eest, kuid see võib tulla nende endi heaolu arvelt. Emad tunnetavad tugevat seotust ülejäänud pereliikmete heaoluga ning kui emad on stressis, tunnetavad nad ka pereliikmete heaolu kehvemana.

Uuring lahuselavate isade kogemustest leidis, et isad osalevad paljudes igapäevastest tegevustes lapse eest hoolitsedes, kuid olulisemate küsimuste üle otsustamise jätavad teise lapsevanema kanda, kas enda või teise lapsevanema soovil (Haan, 2013). Ka 2021. aastal avaldatud uuringu järgi, mis uuris soorolle töö- ja pereelu kohaldamise ajal COVID-19 pandeemia ajal, tuli välja, et kuigi töö ja kodu sfäärid ei olnud suures osas üksteisest lahus ning mehed olid rohkem tõenäolisemalt füüsiliselt kodudes olemas, näitasid aga tulemused selgelt, et oluline osa paaridest kasutas sooliselt jaotatud strateegiaid. See tähendab, et kaugtööd tegevad naised võtsid ka kogu laste eest hoolitsemise enda peale ning nende abikaasad tegid vähem kohandusi oma töörollis ning osalesid laste eest hoolitsemisel juhuslikult (Shockley, Clark, Dodd & King, 2021).

McGoldrick, Carter & Garcia- Preto (2011) arvates peavad taasloodud peredes vanemad alguses võtma vastutuse oma bioloogiliste laste eest ja mitte võistlema teise vanema- laste kiindumussuhetega. Seega kasuema ei pea vastutama kodu ja laste eest ainult seepärast, et ta on naine. Kuna peamine vanem saab lapsele olla ainult see, kellel on lapsega aja jooksul kujunenud suhe, traditsioonilised soorollid taasloodud perede kohta ei kehti. Kasuvanema suhe kasulastega kujuneb aja jooksul ning seda mõjutab lapse vanus nende suhete alguses. Naised on end varsemalt sageli süüdistanud või on ühiskond neid süüdistanud, kui nad ei ole suutnud peret koos hoida. Emasid süüdistatakse oma laste hülgamises pere juurest ära

minnes, samal ajal, kui isa harjumuspärane puudumine lapse elust on justkui märkamatu. Naised puutuvad oma elu jooksul kokku suuremal määral ebastabiilsusega kui mehed ning naised on rohkem haavatavamad elutsükli jooksul, kuna nad on end ümbritsevate inimestega emotsionaalselt rohkem seotud (McGoldrick, Carter & Garcia- Preto, 2011).

Kasuema ambivalentsus tema vanemarolli suhtes on eriti terav, kui kasulapsed on väikesed ja jäävad tema abikaasa endise naise hoole alla. Sellistes tavapärastes olukordades tunnevad kasuema end lastega vähem emotsionaalselt seotud olevat (McGoldrick, Carter & Garcia- Preto, 2011). Sageli kohtlevad emad ja kasuema üksteist vastastikuse austusega ja emal võib olla hea meel, et tema lapsed on isa kodus hoitud. Võib juhtuda ka vastupidi, et ema ja kasuema tunnevad intensiivset konkurentsi ja mõlemad soovivad olla teisest parem ema ja halvustavad teineteise pingutusi (Whiteside, 1989).

Kasuema roll on kõige keerulisem roll, kuna emana on ta teiste vajaduste suhtes tundlik ning tal on raske võtta kõrvaltvaataja rolli, kui partneril on mingis olukorras keeruline oma lastega. Naised kipuvad võtma vastutuse pereliikmete suhete eest ja uskuma, et see, mis valesti läheb, on nende süü ja kui nad rohkem pingutavad, hakkavad asjad toimima. Kuid taasloodud peredes on ebaselge struktuur, lojaalsuskonfliktid, süütunne ja liikmelisuse probleemid. Samuti on ühiskonna ootused kasuema hoolele ja armastusele kasulaste suhtes kõrgemad kui kasuisade suhtes (McGoldrick, Carter & Garcia- Preto, 2011).

1.6 Ema ja lapse suhted kärgperes

Looduslike süsteemide vaatenurgast ei saa lapse areng olla lahutatud emotsionaalsest süsteemist, millesse lapse perekond kuulub. Ema ja lapse suhe on lapse mina arengut mõjutav tegur, kuid seda peetakse alati üheks paljudest mõjukatest suhetest ja teguritest lapse tuum- ja mitme põlvkonna peresüsteemi kontekstis (Palombi, 2016).

Wallerstein, Lewis & Rosenthal (2013) uurisid oma longituuduuringuga, kuidas lahutatud emade majanduslikud ja emotsionaalsed ressursid ning muutuvad rollid peres mõjutavad ema vanemaks olemist lahusjärgsete aastate jooksul, millised on tagajärjed emade elule ning ema-lapse kiindumussuhtele ja järgnevatele ema-lapse suhetele. Nad leidsid, et ema vanus ja tema saadaolevad ressursid, lahkumineku asjaolud, laste arv ja vanus lahutuse ajal ning ema elu kulg lahusjärgsete aastate jooksul, võivad mõjutada ema-lapse suhete kvaliteeti ja kiindumust, samuti lapse reageerimist muutustele kas sama palju või rohkem, kui vanemate kired lahutuse ajal. Bornstein & Putnick (2021) uurimistulemuste järgi on ema-lapse suhe stabiilne alates imikueast kuni noorukieani, areneb järjest stabiilsemaks, on

stabiilne nii tütardega kui poegadega peredes ning olenemata suurest erinevusest perekondade sotsiaalmajanduslikes staatustes. Tihti on uuesti abiellunud emad oma laste suhtes väga ettevaatlikud ja kaitsvad ega luba vähemalt suhte algusaastatel uuel partneril lapsi distsiplineerida või neile reegleid kehtestada (Andolfi, 2015). Pu ja Rodriguez (2022) tõid välja, et vanemate kõrgem stressitase ennustas hilisemaid lapse käitumisprobleemide tajumisi emade poolt, kuid isad tajusid hilisemaid käitumisprobleeme vähem.

Emade rollile on ühiskonnas kõrged ootused ning kasu vanemaks olemine ja eemaloleva või puuduva vanema "asendamine" kodus tähendab kärgpere emale hoopis suuremat rolli. Sellises olukorras peab ema laskma lahti kasuema rolli süükoormast selles osas, et ta ei suuda võimatut- võtta üle vanema rolli laste suhtes, kes ei ole tema lapsed (McGoldrick, Carter & Garcia- Preto, 2011).

Bioloogilise vanemana on ema lapsega jaganud elu võib- olla aastaid enne uue pere loomist ja neid seovad ühised mälestused. Mida kauem on kestnud üksikemaga pere enne uue pere loomist, seda tugevam side vanemal ja lapsel omavahel on. Konfliktide korral peres on loomulik olla oma lapse poolt, kuna see tähendab ka oma identiteedi ja kasvatuse meetodite kaitsmist (Einstein & Albert, 1986).

1.7 Kärgpere ning lapse vaimne tervis ja heaolu

Lastekaitseseadus (2014) § 7 lg 1 järgi on lapse arengu ja kasvu loomulikuks keskkonnaks perekond. Esmane vastutus lapse õiguste ja heaolu tagamise eest on lapsevanemal või last kasvataval isikul. Lastel huvides on kasvada turvalises ja lapse arengut toetavas keskkonnas. Uurimused näitavad, et perestruktuur mõjutab laste eluga rahulolu, mõjutades rohkem tüdrukute ja vähem poiste eluga rahulolu (Kutsar, et al. 2022). Lastel eluga rahulolu ja hinnangud peresuhetele vanuse kasvades langevad, eriti märgatavalt langevad rahuloluhinnangud 12-aastastel sünni- ja kasu vanemaga või üksikvanemaga elavatel tüdrukutel. Selline tulemus on tähenduslik tuleviku ühiskonna laste heaolu silmas pidades: tüdrukud, olles poistega võrreldes peresuhetest enam mõjutatud, on ka tulevaste emadena oma pere keskkonna kujundamisel tulevastest isadest haavatavamad.

Samas näitavad uuringud ka seda, et lastel jaoks on kõige tähtsam, et vanemad oleksid omavahelist suhtlemist jätkanud ka pärast lahtutust, ning et vanemate vahel ei oleks sõjapidamist (Ilves, 2021). Vanemate omavahelised probleemid ja üksteise vältimised raskendavad lastel jaoks eelkõige mõlema vanemaga suhtlemist, mis omakorda mõjutab nende eluga rahulolu. Ka lapsed eelmisest abielust peavad jõudma pere lahkuminekku läbi töötada ja selle kõiki tagajärgi aktsepteerida (Andolfi, 2015).

Lapsed kohanevad kärgperega paremini, kui neil on ligipääs oma mõlemale bioloogilisele vanemale (Andolfi, 2015). Lapse kurbuse, viha ja enesekindluse kaotuse suurus kärgpere alguses on seotud nii sellega, milline on lapse kontakt eraldielava bioloogilise vanemaga, kui ka sellega, mil määral on laps seotud vanematevahelisse võitlusesse. Lapsed, kes näevad oma eraldielavat vanemat harva, vajavad seda rohkem kasuvanema lähedust (Whiteside, 1989). Lapsele on parem, kui tal on regulaarne kontakt mõlema oma vanemaga, eeldades, et kumbki neist ei ole väärkohtlev, vaimselt ebastabiilne ega tarvita sõltuvusaineid. Mida regulaarsemalt lapsed kohtuvad eraldielava vanemaga, seda suurem on tõenäosus ka tugeva ja positiivse suhte tekkimiseks oma kasuvanemaga (McGoldrick, Carter & Garcia- Preto, 2011).

Lapse kohanemine oleneb samas ka lapse vanusest. Kui laps on piisavalt väike ja tal ei ole oma bioloogilise vanemaga tihedat kontakti või kontakt puudub, loob väike laps hoolitseva kasuvanemaga kergesti tugeva sideme (Whiteside, 1989). Kui lahutusel on suurem mõju poistele, siis vanema uuesti abiellumine mõjutab rohkem tüdrukuid. Kui ema on olnud peale lahutust üksikema pojaga, siis uue pere loomisel ja kasuisa tulekul perre pojad rahunevad ja lepivad (McGoldrick, Carter & Garcia- Preto, 2011).

Lapse heitlus uue elukorraldusega võib väljenduda käitumisprobleemides, pereliikmetest või eakaaslastest eemale hoidmises või väljakutsuvas käitumises. Need kõik raskendavad pere ümberstruktureerimist. Kui lasteaiaaegsele lapsele anda aega uue olukorraga leppimiseks, kohanevad nemad uue perega kergemini. Kõige keerulisem on teismelistega peres, kuna neil on raske tunnetega toime tulla ja oma truudust kummalegi vanemale jagada ja on oluline, et nemad saaksid oma mõlemalt vanemalt hoolikat tähelepanu sel ajal (McGoldrick, Carter & Garcia- Preto, 2011).

Muutused perestruktuuris mõjuvad lastele. Mida nooremad, seda suurem mõju ema- lapse kiindumussuhte. Siiski varakult üleminek segaperekonda võib olla vähem stressirohke kui hilisem üleminek, sest perekonna rutiin ja suhted on vähem väljakujunenud ja seega muutuste tõttu vähem häiritud (Ryan & Claessens, 2013). Kuna lastel tuleb harjuda muutunud positsiooniga peres, teiste laste kõrval, tuleb kõigile neile tähelepanu pöörata ning mitte neid üksteisega võrrelda, eriti, kui lapsed on samas vanuses või samast soost, kuna erinevates perekondades üles kasvanutena on nad erinevad (Einstein & Albert, 1986). Uuringud on näidanud, et ainult täisõdede-vendadega koos elavatel lastel tekivad sagedamini konfliktid võrreldes lastega, kes elavad koos ainult emapoolsete poolõdede-vendadega, kuna esimesed võistlevad samade vanemate ressursside pärast,

teised aga võivad saada neid ressursse ka eraldi elavatelt bioloogilistelt isadelt (Tanskanen, Danielsbacka, Jokela & Rotkirch, 2016).

Kool ja lasteaed saab olla lapsele muutumatu osa tema elust, kui tema perekonnas toimuvad muutused. Lapsed võivad siis õpetajas näha stabiilset ja olulist inimest, kelle poole pöörduda, kui on abi vaja (Einstein & Albert, 1986). Ploomipuu (2020) uuris lasteaiaõpetajate kogemusi kärgperede lastega ning nende toetamisega lasteaias. Analüüs tõi välja lasteaiaõpetajate kogemuse sellega, et kärgperes elamine võib last mõjutada nii positiivselt kui negatiivselt ning oluline on märgata muutusi lapse käitumises ja õpetajad püüavad lapsi toetada. Mäemets (2015) uuris lahtuse mõju lapse heaolule ning leidis, et kuigi lapsevanemad peaksid aitama lapsel lahtusega kohaneda, on nende lahtusjärgne käitumisviis see, mis ei pruugi lapse kohanemisele head mõju avaldada.

Ükskõik, kuidas vanem arvab oma ekspartnerist, on too lapse bioloogiline vanem ja lapsel on tema vastu kaasasündinud armastus. Teise vanema halvustamine paneb lapse asendama kuuldut soovunelmaga ja väljamõelduga. Parim on lapsel võimaldada suhet tema bioloogilise vanemaga, ise sinna sekkumata. Kui lapsel on head suhted mõlema oma bioloogilise vanemaga, ei süüdistata nad ennast vanemate lahkuminekus (Einstein & Albert, 1986).

Kui lapsed rändavad kahe kodu vahet, peavad nad harjuma koduste reeglitega mõlema bioloogilise vanema kodus. Nendel lastel võib olla tugev vajadus kaitsta seda vanemat, kelle juures ta parasjagu elab kasuvanema eest või hoopis tekivad tal kasuvanemaga head suhted ja tema teises kodus elav vanem tunneb ennast sellest ohustatuna ja halvustab seda kasuvanemat (Einstein & Albert, 1986). Kõikidel lapsevanematel, nii abielus olevatel kui lahutatutel, esineb vanemlikke konflikte. Kuidas need konfliktid lapsi mõjutavad, oleneb sellest, kuidas vanemad lahendavad omavahelisi konflikte. Kärgperes on oluline panna paika kindlad piirid- majapidamiste vahelised, iga vanema suhe lapsega ja eksparterite vahelised suhtes (McGoldrick, Carter & Garcia- Preto, 2011). Lapse heaolu ja turvatunnet toetavad teda ümbritsevate täiskasvanute vahelised normaalsed suhted. Kõige tähtsam on see, et perekond säiliks lapsele ka pärast vanemate lahkuminekut ning vanemad oleksid valmis tegema lapse kasvatamisel koostööd (Ilves, 2021).

Teoreetilised lähtekohad ja eelnevad uurimistulemused rõhutavad pereliikmete mõju üksteisele ning perekonnale tervikuna. Pere vajaduste ja heaolu mõistmine on oluline perepoliitika kujundamisel, et toetada erinevate perekonnavormide ning nendes elavate laste heaolu Eestis. Perekond on ühiskonna alustala ja toetades lapsevanemaid, suureneb ka laste heaolu.

2. UURIMISPROBLEEM JA METOODIKA

Käesolev töö keskendub kärgperedele ehk peredele, kus on kasvamas nõ. minu-meie lapsed, ehk siis pered, kus ühel või mõlemal kaaslasel oli enne suhte loomist laps või lapsed eelnevast kooselust (Saali-Saul, 2021). Töö fookuses on kärgperede emad ning töö eesmärgiks on mõista sügavuti emade kogemusi seoses lahtutusega, uue tuumpere loomisega ja peresuhetega. Samuti on töö eesmärgiks mõista sügavuti emade kogemusi ja vaateid enda kui kärgpere ema rolli ja pereliikmete omavaheliste suhete osas.

Käesolev töö tõukub arusaamisest, et ühiskonna toetus lapsevanematele, ükskõik milline on nende pere struktuur, on kriitilise tähtsusega, sest just lastevanemate heaolu toetades on võimalik toetada peredes kasvavate laste heaolu ja arengut. Et seda olulist eesmärki ühiskonnas täita on tähtis mõista, kuidas lapsevanemad oma rolli mõtestavad ja millised on nende väljakutsed.

Magistritöös püstitasin järgmised uurimisküsimused:

- Millisena näevad emad suhteid erinevate kärgpere liikmete vahel?
- Kuidas mõtestavad emad oma rolli kärgperes?
- Millised on emade väljakutsed kärgpere arengu kontekstis?

2.1 Uurimisstrateegia

Uurimise läbiviimisel kasutasin kvalitatiivset uurimisstrateegiat. Kvalitatiivne lähenemine põhineb tõlgendamise perspektiivil, see tähendab, et reaalsuse määratlevad uuritavate sõnades väljendatud tõlgendused nende endi reaalsustest (Grinnell & Unrau, 2008). Kvalitatiivne uurimus on oma olemuselt interpretatiivne, selle eesmärk on mõista sotsiaalset elu ning inimeste poolt loodud tähendusi. Enamik kvalitatiivseid uurijaid keskenduvad sellele, kuidas jäädvustada inimese sisevaade ning anda detailne info, kuidas uuritavad tunnetavad ja mõistavad nendega toimuvat (Neuman, 2003). Kvalitatiivne lähenemine annab võimaluse uurida ja mõista inimestevahelisi suhteid ja tähendusi, mida inimesed neile omistavad.

Kvalitatiivsete andmete olemus on tõlgendav, määratletud ja väljendusrikas. See on jäädvustatud osalejate sõnades, lugudes ja käitumises. Nähtuse tervikliku profiili väljatöötamiseks omistatakse igale sõnale, loole, käitumisele ja sümbolile tähendus (Billups, 2022). Kvalitatiivne uurimisstrateegia toetub induktiivsele lähenemisele. Induktiivsus tähendab liikumist ühelt detaililt üldisema järelduse poole. Eesmärk on saada sügavam teadmine läbi mõne juhtumi, mitte saada üldist teadmist paljude kohta (Grinnell & Unrau, 2008).

2.2 Uurimismeetod ja uurimuse läbiviimine

Andmete kogumiseks kasutasin intervjuu meetodit. Intervjuu on lühiajaline sotsiaalne interaktsioon kahe võõra inimese vahel, mille eesmärk on ühel isikul saada teiselt spetsiifilist informatsiooni (Neuman, 2003). Intervjuu meetod on andmekogumise meetodina loomulik, spontaanne, paindlik ning võimaldab selle läbiviimise keskkonda kontrollida. Tavaliselt on inimestele mugavam vastata suuliselt kui kirjalikult ning mugav ja rahulik keskkond aitab saada rohkem spontaanseid vastuseid, mis ei ole liiga tsenseeritud ja üle mõeldud. Intervjueerija saab ümber sõnastades aidata vastajal küsimusi paremini mõista, ilma küsimuse mõtet muutmata (Grinnell & Unrau, 2008).

Käesolevas töös kasutasin andmete kogumiseks poolstruktureeritud intervjuud. Poolstruktureeritud intervjuu on kvalitatiivne andmekogumise meetod, kus uurija küsib uuritavalt etteantud, kuid avatud küsimusi (Given, 2012). Poolstruktureeritud intervjuu abil sain osalejatelt küsida ettevalmistatud teemablokkide toel vajadusel täpsustavaid küsimusi ning olenevalt kärgpere spetsiifikast oli võimalus küsimusi muuta vastavalt olukorrale, et saada iga osaleja käest just tema kärgpere arengu ja peresuhete kohta tõlgendusi.

Andmekogumismeetodiks kasutatavad intervjuu küsimused panin paika jaanuaris 2022 (Lisa 2). Küsimustiku aluseks olid eelnevalt püstitatud uurimisküsimused. Küsimused olid jaotatud teemade kaupa: pere üldised andmed, lahkuminek ja uue tuumpere loomine, suhted pereliikmete vahel, ema väljakutsed ning kuidas emad näevad ühiskonna suhtumist ja millist arenguruumi nad ühiskonnas ootavad kärgperede teemal. Eesmärgiks oli saada arusaam respondentide kogemustest ja seisukohtadest.

Intervjuud viisin läbi veebikeskkonnas Google Meet ning Zoom vahemikus 27.01-23.02.2022. Veebi teel sain kontaktis olla inimestega üle Eesti ning iga osaleja sai valida

vastamiseks kõige mugavama aja ja koha, et segamatult ja privaatselt küsimustele vastata. Uurimuses osalemine oli vabatahtlik. Küsisin enne intervjuude läbiviimist tuttavatelt kontakte, kellega nõusoleku korral ise e- kirja või telefoni teel aja kokku leppisin. Uuringus osalejatelt küsisin peale intervjuu lõppu nende tuttavate kärgpere emade kontakte, kes sobiksid sihtrühma ning on nõus osalema uurimuses. Kui esialgne nõusolek oli saadud ja mulle anti sobiva inimese kontakt, leppisin nendega intervjuu aja kokku.

Enne intervjuud said osalejad tutvuda uurimuse infolehega, mis andis neile infot selle kohta, mida uurimuses osalemine neile tähendab ja kuidas nende poolt antavat infot kasutatakse. Enne intervjuu toimumist allkirjastasid vastajad nõusolekulehed (Lisa 1) ja edastasid minule. Intervjueeritavate nõusolekul helisalvestasin kõik intervjuud. Intervjuude kestvus oli 28 - 48 min. Keskmine intervjuu aeg oli 37 min. Viisin läbi 10 intervjuud, andmetena sain kasutada 9 intervjuud, kuna üks osaleja ei olnud siiski minu sihtgrupist, nagu intervjuud läbi viies selgus.

2.3 Valimi kirjeldus

Uurimuse läbiviimiseks kasutasin mugavusvalimit. Mugavusvalimi võib määratleda valimina, millesse uuringus osalejad valitakse nende kättesaadavuse lihtsuse alusel. Põhimõtteliselt valitakse osalema isikud, kes on uuringus kõige rohkem valmis, soovivad ja suudavad osaleda (Given, 2012). Sain kärgpere emade kontakte esialgu tuttavatelt ja seejärel kasutasin lumepalli meetodit, et leida uusi osalejaid.

Lumepalli meetodi puhul algab valim ühest inimesest ja tema kaudu laieneb edasi (Neuman, 2003). Lumepallivalim on valimi meetod, mida kasutatakse kogumi saamiseks uuringus osalejatest, kes jagavad sihtgrupiga teatud uurimishuvi. Esialgsest valimirühmast pärit katsealusel palutakse soovitada üksikisikud tulevasteks uuringus osalejateks. Kuna meetodil on valimi juhuslikkus väike, ei saa saadud tulemusi üldistada kogu sihtgrupile kui tervikule (Frey, 2018). Seega ei ole käesoleva töö eesmärk teha järeldusi kärgperede emade kohta üldiselt. Selle asemel annab minu uurimistöö võimaluse süveneda ühe spetsiifilise ühiskonnagrupi esindajate kogemustesse. Eesmärk oli intervjueerida emasid, kellel oli kärgpere loomise ajal vähemalt üks alaealine laps. Kuna kasutasin lumepalli meetodit, ei saanud ma ette planeerida, kas valim tuleb homogeenne või heterogeenne.

Uuringus osalejad olid vanuses 27- 39, keskmine vanus 35 aastat. Kärgperes olid vastajad intervjuude toimumise ajaks elanud 6 kuud- 12 aastat, keskmiselt 6 aastat. Uuringus osalejad olid eri Eesti paigust, oli osalejaid linnadest ja väiksematest asulatest. Ühes kärgperes võtab ema kärgpere liikmetena ka oma lahutatud kaaslase uusi lapsi, kuna nad suhtlevad tihedalt ning lapsed on kui õed- vennad, seega arvestasin nemad andmetes selle kärgpere liikmeteks, kuigi nad ei ela koos kärgpere emaga (Tabel 1).

Tabel 1. Valimi andmed.

	Vanus	Lahkuminekust möödunud	Kärgpere kogemus	Bioloogilisi lapsi enne kärgperet	Paari ühiseid lapsi kärgperes	Kärgperes lapsi kokku
Ema 1	36	11 aastat	10 aastat	1	2	5
Ema 2	34	10 aastat	10 aastat	2	1	3
Ema 3	35	5 aastat	3 aastat	2	0	4
Ema 4	38	14 aastat	12 aastat	2	3	5
Ema 5	27	2 aastat	1,5 aastat	1	0	2
Ema 6	36	7 aastat	4 aastat	1	2	5
Ema 7	39	7 aastat	7 aastat	3	0	3
Ema 8	35	6 kuud	6 kuud	2	0	5
Ema 9	39	11 aastat	8 aastat	3	3	7

2.4 Andmete analüüs

Intervjuude helisalvestustest sain vastavat programmi kasutades transkribeeritud dokumendifailid. Kokku tuli analüüsitavat materjali 93 lk. Transkribeerimiseks kasutasin veebipõhist täisautomaatset kõnetuvastust, milles kasutatakse TTÜ Küberneetika Instituudi foneetika- ja kõnetehnoloogia laboris väljatöötatud tehnoloogiat ja mudeleid (Alumäe, Tilk & Asadullah, 2018).

Andmete analüüs on inspireeritud temaatilise analüüsi põhimõtetest, ehkki kasutasin selle meetodi sammusid pisut teises järjekorras. Temaatiline analüüs võimaldab anda suhteliselt ülevaatliku kirjelduse kogutud andmetest. See on paindlik meetod, kus uurijal on võrdlemisi aktiivne roll: andmetega tutvumine, kodeerimine, teemade paika panemine ning analüüsi kirjutamine (Clarke, Braun & Hayfield, 2015). Analüüs hõlmab pidevat edasi-tagasi liikumist kogu andmekogumi vahel, kodeeritud andmete väljavõtteid ja toodetavate andmete analüüsi (Braun & Clarke, 2006). Lõplikud teemad ja nende sõnastus kujunes välja dialoogi käigus, põhinedes koodidel, mis emade vastustest välja tulid.

Peale transkribeerimist tutvusin kogutud andmetega. Sõnastasin kaks suuremat teemat, mille alla paigutasin üksteisega seotud alateemad vastavalt intervjuudes välja tulnud kogemustele ning valisin välja tsitaadid, mis aitavad illustreerida teemasid ja rõhutada osalejate nägemust. Alateemasid aitasid välja selgitada koodid ehk märksõnad intervjuudest. Koodid selgusid peale mitmekordset transkribeeritud andmete läbilugemist. Kodeerimine on süstemaatiline ja põhjalik andmestiku konkreetsetele segmentidele lisatud tähenduslike siltide loomine, mis on seotud uurimisküsimustega (Terry, Hayfield, Clarke & Braun, 2017). Andmete kodeerimise skeem on esitatud tabeli vormis lisade osas (Lisa 3). Tulemuste analüüsi peatükis toon respondentide tsitaadid välja kursiivkirjas. Uurimuses osalejate anonüümsus on tagatud sellega, et vastajad on kodeeritud vastavalt Ema 1- Ema 9.

2.5 Uurija refleksiivsus

Kvalitatiivse uuringu läbiviijana on uurija ise peamine interaktiivse andmekogumise instrument ning andmeid kogudes kasutab uurija enda arusaamu ja tõlgendusi oma uuritavate vastustest (Grinnell & Unrau, 2008). Kvalitatiivsed uurijad tuginevad inimfaktorile ja sügavusele, eriti selles osas, mis puudutab teadmisi uurimiskeskonnast.

Nad ei distantseeri ennast inimestest ega sündmustest, mis on uuringuga seotud. Selline lähenemine aitab toetuda ja ära kasutada isiklikele arusaamadele, tunnetele ja inimlikule perspektiivile, et mõista sotsiaalelu täielikumalt (Neuman, 2003).

Kuna kvalitatiivses uurimuses on uurija ise tööriist, siis on tähtis uurija eneseanalüüs ja pidev refleksioon igas uurimuse etapis, et aru saada, kuidas uurija enda kogemus ja positsioon mõjutab andmete kogumist ja analüüsi. Uurimuse läbiviija enda väärtused mõjutavad uurimuse läbiviimist, millist metoodikat ja meetodit uurija kasutab. Refleksiivsus on uurija teadlikkus enda rollist uurimust läbi viies ning teadlikkus sellest, kuidas uuringuobjektid mõjutavad uuringu läbiviimist. See arusaamine võimaldab uurijal arvestada, mil määral ta ise võib uuringu protsessi ja tulemusi mõjutada (Haynes, 2012).

Ise analüüsisin ennast pidevalt intervjuusid korduvalt lugedes ning intervjuude läbiviimine ja emadega ise rääkimine andis võimaluse suhestuda vastajatega ning mõista nende kogemusi. Iga intervjuueeritavaga tekkis isiklik seos, sellele aitas peale intervjuude läbiviimist kaasa ka intervjuude transkribeerimine ning mitmekordne üle lugemine. Korduv tekstide lugemine aitas leida teemasid, mis olid just sellele inimesele olulised. Teema valik oli mõjutatud isiklikust tööalasest ja eraelulisest kogemusest, mil kõrvalseisjana puutusin põgusalt kokku erinevate kärgperedega ja nägin, kui erinevad on iga perekonna suhtemustrid ja peresuhete alused. Samuti töökohta vahetades, sai mulle väga oluliseks töö osaks suhtlemine erinevate perekondadega ning oma magistriritöö kirjutamine aitab mul paremini mõista kärgperede spetsiifikat.

Intervjuude läbiviimine toimus üldiselt ettevalmistatud küsimuste järgi. Täiendavad lisaküsimused esitasin vastajatele juhul, kui mõned küsimused jäid vastuseta esialgu või oli vaja vastajat suunata lisaküsimusega teemani, millele vastust ootas. Intervjuude ajal analüüsisin pidevalt saadavat informatsiooni ja kui vastused kaldusid teemast kõrvale, aitasid lisaküsimused.

Uurimust läbi viies püüdsin olla kogu aja erapooletu uurija ning vastajaid mitte mõjutada enda arvamusega. Ma ei mõjutanud vastajaid enda isikliku ja tööelu alaste kogemustega. Tulemusi analüüsides sain toetuda enda väärtustele ning teoreetilised seisukohad ja varasemad uurimistulemused ja osalejate vastused aitasid mõtestada teemat enda jaoks. Analüüsi protsessis olid ka abiks vestlused juhendajaga, kus erinevaid tõlgendusi ning arusaamisi emade öeldust sai läbi arutada ning mõtestada. Dialoogid andsid võimaluse näha üldisemat pilti, peegeldada ideid ning aitasid analüüsiprotsessile kaasa.

3. UURIMISTULEMUSED JA ARUTELU

Järgnevas peatükis esitan uurimistulemused teemade kaupa: lahusus ning ema ja lapse heaolu; lapse suhted eraldielava bioloogilise vanemaga; vanemlikud suhted kärgperes; laste omavahelised suhted kärgperes; emade poolt tajutud ühiskonna ootused neile; ema roll peresuhetes ja tema väljakutsed; ema vaimne tervis. Uurimistulemuste analüüsisale järgneb arutelu alapeatükk, milles seostan peamised tulemused teooria ja varasemate uurimistulemustega.

Tehtud uurimus kärgperede emade kogemuste kohta aitab mõista selle spetsiifilise sihtgrupi väljakutseid ja kogemusi. Kuna Eestis ei ole varem kärgperede emade isiklikke kogemusi kvalitatiivse meetodiga uuritud, annab käesolev töö panuse ühiskonna peremudelite uurimisvaldkonda.

3.1 Suhted kärgperes

3.1.1 Lahutus ning ema ja lapse heaolu

Kõrge lahutuste arv Eestis tähendab, et lahutatud perede vanemate ja laste olukorra mõistmine on väga oluline ühiskonnas. Peale lahutust ja uue pere loomist tekivad senisest erinevad peresüsteemid ning muutused mõjutavad kõiki pereliikmeid. Mida emotsionaalsemad on lahkuminekid, seda rohkem ärevust need süsteemi liikmetele põhjustavad. Kõik pereliikmed peavad kohanema elumuutusega, lastele peab andma aega olukorra mõistmiseks. Lahkuminekid on oma olemuselt emotsionaalsed ning tähendavad stressi ja ärevuse tõusu. Täiskasvanutel on vastutus toetada lapsi uue elukorraldusega kohanemisel.

Intervjueeritavate põhjused eelmistest kaaslastest lahku minemiseks olid erinevad. Samuti erinesid pered selles osas, kui vanad olid lapsed lahutuse ajal. Eelmiste suhete lõppemise põhjused olid kaaslase toe puudumine igapäevaselt (näiteks välismaal tööl olemine nädalate või kuude kaupa), erimeelsused, lahku kasvamine, uue armastuse leidmine, kõrvalsuhte tekkimine, kaaslase alkoholiprobleemid, vägivald. *“Nii-öelda oli tegemist vägivaldse suhtega, siis päevapealt sai sealt ära tuldud /.../ “Kuna ma korra olin juba andeks andnud, teist korda enam ei” (Ema 4).*

Kõrvalsuhted tekkisid kahel emal siis, kui abikaasa käis välismaal tööl ja oli kuude või nädalate kaupa kodust ära. Seal olid emad harjunud lapsi üksinda kasvatama. *“/.../ mina olen oma lastega olnud enamiku üksinda, enne praegust elu, /.../ olen üksinda kasvatanud neid enamasti”* (Ema 8).

Kuna eelnevate suhete lõppemise põhjused olid erinevad, varieerusid ka suhtemustrid ekspartneriga lahkumineku ajal. Oluline on peredele olnud lapse suhte jätkumine oma mõlema bioloogilise vanemaga, kui see ei ole kahjustanud lapse heaolu ja tervist. Samas olenevalt sellest, kui sõbralik või keeruline oli lahkuminek, võis lühemaks või pikemaks ajaks lapse suhe isaga katkeda. Vastajate meenutustest tuli välja, et kui lahkuminek võis olla keeruline ja konfliktne: *“/.../ eluvaated on niivõrd teistsugused, siis meil oli üpris keeruline suhelda, nii et meil oli kohtulahend”* (Ema 6), siis aastate jooksul omavahelised suhted on mõnel juhul paranenud: *“Eks ikka on inetu alguses see lõpp. /.../ võttis mitu head aastat aega, et uuesti selliseks mõistlikuks kujuneda /.../”* (Ema 3).

Respondentide vastustest tuli välja ka sisemine ebakindlus seoses suure elumuutusega ning soov teha kõike õigesti. Samas, tunded uue kaaslase vastu ja uue kaaslase poole toetus igapäevaselt ja laste kasvatamisel andsid tuge. Lahutuse ajal on mõned emad tundnud, et ei vajanud endale abi eraldi spetsialistilt. Toeks oli emadele sõpradega rääkimine ning ka sarnases olukorras olevate emadega kogemuste vahetamine. Samuti hankisid emad ise infot erinevatest allikatest. *“Ja mul on paar päris head sõbrannat /.../ Kes isegi, kui mul tekkis uus elu, ei hüljanud mind, kuigi ta teadis eksabikaasat ka. Et see võib olla, mis hästi palju aitas, said kellegagi rääkida ja olla”* (Ema 4).

Kuna peredes olid lapsed erinevas vanuses lahkumineku ja uue pere tekkimise ajal, siis emade arvamused selle mõjust lastele on ka erinevad. Vastajatest pooled emad märkasid laste käitumises lühiajalist muutust, mida nad saavad tagantjärei meenutades seostada muutustega peres. Vastupidiselt varasematele uurimistulemustele ning teoreetilistele seisukohtadele, et vanemate lahutus mõjub lastele ja mõnikord raskelt ja saab ennustada käitumisprobleeme, ei tulnud uuringus osalejate vastustest see murekoht teravalt välja.

“Jah, nad elasid seda üle ja üks sellist selgitustööd ja emotsiooni ja kõike sellele järgnevalt võib-olla sellist.... just selles puberteedieas ikka noh, neid reaktsioone ka on laste poolt olnud, mingisugused tagajärjed tulid./.../ “Vanematel lastel tekkis selline koolitõrke teema ja kuidagi selline protesti periood. See ei olnud väga pikk, aga ütleme selline aastane periood tuli, see tuli nagu kuidagi sellise ajalise nihkega” (Ema 7).

Lahutuse ajal mõtlesid lapsevanemad laste edasisele elukorraldusele ja keerulise lahutuse ajal otsiti abi ka spetsialistidelt. *“/.../ käisime siis psühholoogi juures koos, et kuidas korraldada lapse elu nii, et see oleks lapsele vähem valus”* (Ema 6).

Laste reaktsioonid lahkumineku väljendusid olenevalt laste vanusest erinevalt: öised nutmised, kooliskäimise tõrked, lasteaias teiste laste löömine, ärevus. Ühel vastajal on kärgpere algusfaasi kogemus oma uue elukaaslase ja kaaslase väikese lapsega eelmisest suhtest:

“/.../ temal on küll, ma tunnen, tekkinud näiteks see, et kui ta meie juurde tuleb siis mitte keegi ei tohi silmist kaduda. Tal on ilmselt nii tugev see et, ta jäetakse maha isa poolt, et näiteks isa ei tohi vetsugi minna, hakkab kohe nutma. /.../ näiteks, jalutame poes, isa jääb natukene maha, juba paanika, et sellega me praegu ikka päris tugevalt tegeleme /.../” (Ema 5).

Lapse heaolu ja emotsioonid on intervjueeritud emadele olulised ning nad on lapsi ise püüdnud toetada, nendega rohkem rääkida ning otsinud lapsele ka spetsialisti tuge. Üks ema näiteks rääkis nii:

“Sa pead alati mõtlema, et asi ei ole tegelikult sinus. Asi on tegelikult selles lapses, kui sa oled teinud juba selle otsuse, et sa oled lahku läinud, siis sa oled teinud selle otsuse, sa oled täiskasvanud inimene. Aga need lapsed, kes seal vahel on, et siin ma arvan, et sa peaksid mõtlema, et kuidas sa neid edasi aidata saad” (Ema 1). Selle ema jaoks lasub seega vastutus lapse heaolu eest täiskasvanutel, nendel inimestel, kes on otsustanud lahku minna.

Neli vastajat tõid välja, et oluline on lahutusest rääkida ka täiskasvanutele, kellega laps lasteaias või koolis kokku puutub. Iga muutus pere suhtemustrites on stressi allikas liikmetele. Lahutus kui oluline muutus pere täiskasvanute ja laste elus ei ole normatiivne pereelu muutus, kuid võib ette ennustada, et see mõjutab pereliikmeid ning oluline on vajadusel õigel ajal abi otsida ärevusega toime tulemiseks. Emad tunnevad vastutust pereliikmete omavaheliste suhete pärast ka peale lahkuminekut.

3.1.2 Lapse suhted eraldielava bioloogilise vanemaga

Lapse ja bioloogilise eraldi elava vanema suhted uue tuumpere ajal olenevad peale lapse vanuse ka sellest, kui lähedased need enne vanemate lahkuminekut olid ja milliseid samme on vanemad ise valmis astuma suhete jätkumiseks või tugevdamiseks. Enamikes läbiviidud

intervjuudes tuli välja vanemate soov ja püüd säilitada lapsele võimalikult stabiilne ja lähedane suhe isaga ka peale lahkuminekut, olenemata vanemate omavahelisest läbisaamisest. Samas tuli emade kogemustest välja ka see, et mida värskem on kärgpere, seda rohkem segadust võib olla lapse suhtlemise korraldamisel lahutatud kaaslasega.

Näiteks ühe vastaja peres, kes läks mehest lahku tolle alkoholilembuse pärast, ei olnud lastel oma isaga tugevat emotsionaalset sidet ning tänaseks juba teismelised lapsed ei suhtle oma isaga üldse: *“Algul, kui lahkumine oli, siis nad ikkagi suhtlesid veel edasi, sest ma ei leidnud, ma peaks keelama kedagi. Aga aja jooksul lapsed ise said aru, et nad ikkagi ei taha. Ise otsustasid ära lõpetada selle suhtluse”* (Ema 2).

Samas teise vastaja peres on laps saanud peale lahkuminekut oma bioloogilise isaga veel lähedasemaks tänu vanemate pingutustele ning kvaliteetajale, mis isal lapsega omavahel on. Seal peres olid lapse suhted isaga juba kooselu ajal lähedased: *“Suhted isaga ma ütles, et võib-olla isegi läksid veel lähedasemaks, nad on üldse väga lähedased, et kuidagi see kvaliteetaeg, see nii-öelda see tähelepanu, mis need kaks päeva siis ainult tema peal oli... lähendas neid”* (Ema 1).

Lapse ja vanema suhetes on vastutaja roll vanemal. Intervjueeritud emade kogemustest tuli välja tõsiasi, et kui lapse isal ei olnud pere kooselu ajal lapsega tekkinud emotsionaalselt tugevat sidet, siis on raske seda sidet peale lahtutust looma või tugevdama hakata. Vanematepoolsed pingutused suhete tugevdamiseks võivad aidata kas lühemaks või pikemaks ajaks suhteid lähedasemaks muuta, sest laps ikkagi igatseb oma vanema järgi. Ühes peres, kus eelmise kaaslasega koos elamise ajal tegeles lastega enamasti ema erinevatel põhjustel, võttis bioloogiline isa peale lahkuminekut initsiatiivi lastega suhete hoidmiseks ning hakkas rohkem huvi tundma lapse käekõigu vastu. *“Mulle tundub, et kõik osapooled tegelevad praegu lastega rohkem. Võib-olla, kui eelmine elu oli kuidagi rutiinne, siis nüüd kõik osapooled pingutavad, et lastel oleks tore ja hea olla, see on tore tegelikult”* (Ema 8).

Kokkulepped bioloogilise isa kokkusaamisteks ja suhtlemiseks lastega on peredes erinevad. Mõned pered on teinud ühised kokkulepped (näiteks nädal- nädal süsteem, või üle nädala nädalavahetuseti on laps isa juures jne), mõnes peres oli suhtlemine juhuslik, kahes peres oli kohtu kaudu määratud suhtluskord.

Intervjuudest tuli välja, et lapse kontakt oma bioloogilise isaga võib jääda vähemaks, kui isal tekib ka uus pere ning tema tähelepanu läheb rohkem uue pere peale. *“Praegu on niimoodi, et nad suhtlevad pigem telefoni teel, tema uus pere on teises linnas. /.../*

tegelikult seda kohtumise aega lastega on äärmiselt vähe. Pigem see fookus läks vist uute laste peale, mul on tunne” (Ema 7).

Lapse ja tema bioloogilise isa suhteid mõjutab ka see, kui väike laps oli lahutuse ajal. Väike laps ei jää mäletama eelmise kodu aega ning isal võimalus olla oma lapsega kontaktis ja luua ühised mälestused. Kui sel ajal on emal ka uus kaaslane, võib väiksel lapsel tekkida arusaamine, et tal on kaks isa. Kahe vastaja kogemuste järgi hääbus laste suhe oma bioloogilise isaga, kui neil ei olnud juba varem lähedasi suhteid omavahel ning kui ema uus kaaslane võttis isarolli üle ning lapsed olid nii väikesed, et hakkasid ema uut kaaslast isana rohkem aktsepteerima: *“Nende oma isa ei olnud nagu isa olemas. Kuigi ta elas meiega koos, eks ju, siis sellest hetkest, kui elukaaslase või abikaasaga tuttavaks sain, siis siis tema hakkas nagu nendega käima ja tegema ja olema nagu isa” (Ema 2).*

Kui lapsed on vanemate lahkumineku väikesed, näiteks lasteaiaaegsed ja vanemad elavad samas linnas, on kergem jagada lapse koosolemise aega mõlema vanemaga. Keerulisemaks võib minna ajal, kui laps saab kooliealiseks ning tuleb langetada otsused, mis hakkavad lapse elu rohkem mõjutama: kas senine kokkulepitud suhtluskord veel sobib; kuidas hakkab laps kooli ja koolist koju käima; mitu kodu lapsel on jne. *“Aga mis minu poega puutub, siis ma kardan just seda... Kooli ajal kindlasti mitte seda nädal-nädal süsteemi, /.../ see asi ei toimi. Küll laps hakkab rääkima, et see asi on mul isa juures, see asi on mul ema juures. Ei tea ta ise ka, kus, mis tal on” (Ema 5).*

Iga pere lugu on erinev ning eraldi elava vanema suhe lapsega oleneb lapsevanema initsiatiivist ja pingutusest. Seda suhet mõjutab ka lastevanemate omavaheline läbisaamine, sest pinged, mitte meeldimine mõjutavad lapse suhteid täiskasvanutega. Vanematelt nõuavad terved ja austavad peresuhted lapse ümber suuri pingutusi.

3.1.3 Vanemlikud suhted kärgperes

Kärgpere mudel esitab väljakutseid kõikidele pereliikmetele. Aja möödudes mõned raskused ja alguses keerulised olukorrad lahenevad või uues elutempos tekivad uued suhtemustrid. Kuid samas, laste kasvades, tekivad ka uued väljakutsed, millega pole ehk varem kokku puutunud ning mida tuleb kärgperes lahendada.

Respondentide kogemused vanemlikest suhetest kärgperes olid väga erinevad. *“Kohanemine”* oli oluline märksõna intervjuudes ning see on ka arusaadav, et muutused peres kui süsteemis mõjutavad selle kõiki liikmeid. Ema uue kaaslase roll oli vastajate

peredes erinev selles osas, kas ta võttis rohkem isarolli kõigile pere lastele või võttis ta ema kaaslase rolli ning oma bioloogiliste laste eest vastutas ja otsustas ema ise.

Mõned emad proovivad suuremad ühiseid lapsi puudutavad otsused arutada läbi koos oma endise kaaslasega, kuna nende jaoks on oluline hoida vanemlikku suhet ning jagada murekohti seoses laste kasvatamisega.

“/.../ Sellised suured otsused näiteks, oletame, et mis lasteaeda laps läheb või mis kooli või mis trenni, need me räägime alguses ikkagi omavahel läbi. Ja siis tutvustame seda mõtet oma praegustele kaaslastele. Ükskõik kui isekas või raske see vahepeal ei ole, sest tegelikult ikkagi tema on lapse bioloogiline isa ja temal on ka sõnaõigus. Ma ei saa oma praeguse elukaaslasega panna mingeid põhjapanevaid otsuseid” (Ema 5).

Kahes peres on vanemlikud suhted selgelt kujunenud välja nii, et ema vastutab ja otsustab oma laste eest ise: *“Ma ei ole vastutuse osas küll kaasanud oma praegust abikaasat selles mõttes, et ikkagi lapsed on minu vastutus: kõik, mis nendega toimub, mida nad teevad, mida nad tahavad” (Ema 7).*

Kärgperes iseloomustab vanemlikke suhteid ka piiride hägusus ning näiteks üks ema, kel on värske kärgpere kogemus, mõtleb sellele nii:

“Ma arvan, et kui me koos oleme, siis tunneme ennast hästi ühise perena. Aga võib-olla, mis on nagu teistmoodi või vajab veel parandamist, ongi see, et kui mu elukaaslase lapsed siia tulevad, nad ei tunneks seda, et nad tulevad külla. Vaid, et nad tuleksid nagu koju” (Ema 8).

Kärgpere piirid sõltuvad täiskasvanute omavahelistest suhetest ning sellest, kui palju täiskasvanud pingutavad, et hoida laste omavahelisi suhteid tugevatena. Ühe ema kogemusel on peresuhted endise abikaasa perega tihedad ning tuntakse end ühe suure perena:

“Meie kärgperesse kuuluvad ka minu endise abikaasa vanemad ja tema õed. Mind väga rõõmustab, et nemad suhtlevad meiega ka endiselt väga tihedalt ja nad võtavad ka minu lapse siis praeguseid õdesid ja vendi üheks osaks tema perekonnast, et selles suhtes meil nagu mõnikord ei olegi vahet, nagu nad kõik oleksidki õed ja vennad” (Ema 1).

Vanemlikud suhted on välja kujunenud olenevalt laste vanusest, laste vajadustest, täiskasvanute omavahelistest suhetest, soovidest ning elukorraldusest (töö, elukoht jne).

Kolme vastaja peres on tuumpere kaaslased/abikaasad võtnud peres isarolli kõikidele lastele võrdselt ning ka lapsed aktsepteerivad neid isana ning laste ja vanemate võrdsus on oluline: *“Prioriteet on olnud, et vahet ei tee. Kui vaatad kaaslase lastega, siis võtad seal ka pagasi kaasa”/.../* (Ema 9).

Respondentide kogemusi analüüsides oli näha, et vanemlikud suhted peres olenevad sellest, kui suur osalus laste kasvatamisel on bioloogilistel vanematel, mis põhjustel on vanemad lahku läinud ning millised kokkulepped tehakse uue kaaslasega suhte alguses.

3.1.4 Laste omavahelised suhted kärgperes

Kui koos hakkavad elama vanemad, kellel mõlemal on eelmistest suhetest lapsed, on alguses teadmata, kuidas lapsed omavahel läbi hakkavad saama ning intervjuueeritud emade vastustest tuli välja ebakindlus ja vastutustunne laste omavaheliste suhete pärast. Laste omavahelisi lähedasi suhteid mõjutab näiteks see, milline süsteem peres on, kellele lastest on vanemate ühine kodu ka nende ainuke kodu, kellel on kahe kodu mudel, kes veedab seal oma vanema ja tema uue kaaslasega aega kord või paar kuus. *“Ilmselt see tekitas ka mingit sellist pinget et kogu aeg peab nagu jälgima ja vaatama.” /.../ “Ma kippusin võib-olla oma lapsi nagu rohkem distsiplineerima, et nad teistega paremini läbi saaksid, et teised ennast ka mugavalt tunneksid”* (Ema 3).

Peres, kus kärgpere vanemad suhtlevad üksteisega avatult ja jagavad ka murekohti, seal võetakse ka laste isa uue pere lapsi kui ühise lapse vendi: *“Kuna meil on keskmised lapsed ühevanused, siis nemad saavad ka omavahel läbi. Nad tulevad teinekord sisse ja lähevad vanema lapse tuppa ja nad on suvel isegi meie juures olnud”. /.../ “Lapsed on omavahel ka väga lähedased”* (Ema 1).

Laste omavahelisi suhteid võib mõjutada see, kui ema uuel kaaslasel on ka lapsed ning siis on vaja nii-öelda oma ema jagada teiste lastega ja see võib tekitada armukadedust: */.../ “Ajapikku ta hakkas armukadedust tundma”. /.../ “Järsku oli kogu tähelepanu läinud, et siis oli teisi, ta hakkas seda igatepidi püüdma tagasi saada.” /.../ “Praegu on see paremaks läinud, nad saavad omavahel hästi läbi ja nad on kõik erinevad”* (Ema 6).

Uus väljakutse peres olemasolevatele lastele on uue lapse sünd. Kärgpere puhul on see laps teistest erinev, kuna elab koos kahe bioloogilise vanemaga. Osalejate kogemused perre ühise lapse sündimisega olid positiivsed, suuremad lapsed ootasid uut pereliiget ning vahe tegemist või kadedust ei olnud, kuigi kaks ema ise kartsid seda enne uue lapsi sündi perre.

Samas, nende teised lapsed olid juba nii palju vanemad, et armukadedust ei tekkinud ja kõikidesse lastesse suhtutakse võrdselt. /.../ *“Selles mõttes, et nüüd et tema on nagu meie mõlemi oma ja siis teised lapsed on ainult minu omad? Meil ei ole niisugust. Ma ise kartsin, et võib tekkida, aga ei olnud”* (Ema 2).

Uue pere alguses võisid suhted laste vahel olla mõnikord keerulised, kuid aja jooksul on suhted paranenud või on tekkinud uusi muresid, mida varem ei olnud, olenevalt laste vanusest ja kasvamisest. Uuringus osalejate kogemuste põhjal on peredes lastevahelised suhted head.

3.2 Ema roll kärgperes

3.2.1 Emade poolt tajutud ühiskondlikud ootused

Respondentide arvamus ühiskonnas kärgpere kohta leviva suhtumise kohta on suures osas selline, et nad tunnetavad eelarvamustega suhtumist, just vanema generatsiooni poolt. Samas, kuna ühiskonnas on kärgperesid üha rohkem, suhtutakse neisse ka üha rohkem kui normaalsesse peremudelisse: /.../ *“eelmise ajastu inimesed et nemad võib-olla vaatavad seda nii, et umbes, et tegid pere noh, et oleks pidanud siis pingutama ja elamagi ja kannatama”* (Ema 6).

Kärgpere laste heaolu tagamiseks oleks vaja intervjueeritud emade arvates rohkem teavitustööd ühiskonnas laiemalt. Juba lasteaias ja koolis on võimalus rääkida sellest teemast, et laste segadust vähendada.

“Lapsed ju räägivad, et mul on kaks issit ja mul on võib-olla üks emme ja sa kuuled, et nad räägivad, siis ongi see, et see suhtumine, mis sa näitad” /.../ “Väikestes algklassides võib-olla ei ole midagi sellist. Aga teismeline, et kas ta peaks tegelikult nii väga häbenema nüüd seda või, või on see normaalsus? Võib-olla liigudagi nagu sinnapoole, et ollagi rohkem avatumad ja loomulikult koolides peaks olema rohkem spetsialiste, kes saaksid sellisel juhul last kohe toetada. Siiaamaani, mõnedes koolides pole koolipsühholoogi, kellega laps saaks rääkida” (Ema 1).

Vastajate intervjuudest tulid välja vastuolulised tunded. Ühest küljest tuntakse end “tavaliselt” perest erinevana, kuid samas aduvad emad, et nende peremudel on juba ka normaalne nähtus ühiskonnas ning on levinud arvamus, et asjad loksuvad ise paika kärgperes. *“Ma arvan, et kärgpere vist on üks kõige tavalisem traditsioonilisem peremudel, mis täna ühiskonnas on”* (Ema 7).

3.2.2 Ema roll peresuhetes

Ema roll on väljakutsete ja vastutuse rohke igas olukorras, kuid see võib olla eriti keeruline kärgperes. Ühelt poolt, ema võib end süüdi tunda selle pärast, et ta lapse oma bioloogilisest isast lahutab. Teisalt, ema on esmane hooldaja lapsele ning kärgpere mudeli puhul võib emal olla väga raske harjuda olukorraga, kui laps hakkab käima ema juurest ära, oma bioloogilise isa juures. Sellise peremudeli korral tunneb ema endal suuremat vastutust ja muret, ärevust tekitab mure lapse pärast, kui laps ei ole emaga, vaid on teises peres.

Ema roll on siis olla teadlik kärgpere mudeli väljakutsetest, luua pere uue partneriga, hoida vanemlikke suhteid eksartneriga, toetada last. Emad tunnevad pere laste suhtes väga suurt vastutust. Kärgperedes on rollid vanemate vahel erinevalt jaotunud, mõnes peres tähendab ema roll vastutust oma bioloogiliste laste eest, teises peres jällegi on koos elavate kaaslaste vanemlik vastutus ühine. Ema roll peres sõltub ka tema enda valikutest uude suhtesse minnes. Kui partnerid võtavad endale kohe alguses võrdsete lapsevanemate rolli, annavad nad selle eeskuju ka lastele edasi. Kui kaaslasega lepitakse kokku, et nad ei ole ühine pere koos oma lastega, on ema roll vastutada oma bioloogiliste laste eest: *“Ma ei oodanud ka eriti mingit tuge. Ma tundsin, et ma ise tean täpselt, mismoodi.” /.../ “Minu meelest pigem oli see, et kuidagi seda koos asja või sellist ei olnud. Igaüks oma pere haldas ise ära.” /.../* (Ema 3).

Intervjuudes tuli välja, milline väljakutse on kärgpere ema roll emade endi arvates. Keeruline on suhete loomine kasulastega:

“Mitte enda lapsega on keerulisem selle tõttu, et ta on nii teistsugune ja ei saa tema hingeelust nii hästi aru kui oma lastest.” /.../ “tuleb rohkem pingutada, vahel on keeruline, vahel on raske”. /.../ “nüüd need kasulapsed mulle, nemad on ära harjunud ja tulevad ja kallistavad ja on omaks võtnud” (Ema 6).

Kui lastel on oma ema olemas, siis on dilemma, kas olla lapsele ema või sõbra eest või võtta omale isa kaaslase roll. Kõik olukorrad on väga erinevad ning peresuhetes on suur osa emotsionaalsel sidemel ning stressi vähendamiseks anda aega suhete tekkimiseks ja peremudeliga harjumiseks. Mitu vastajat tõid välja kaaslase lastega suhete loomise ja hoidmise keerukuse kärgperes: *“Keeruline. Algul võib-olla ei olnudki, teismeeas läks keerulisemaks. Ma olen see kuri kasuema”* (Ema 9).

Millised piirid vanemad paika panevad, kuivõrd on vastajad ema eest ka oma kaaslaste lastele, peredes erinev. Mida väiksemad lapsed ja mida värskem kärgpere, seda suurem dilemma võib emal olla seoses ema rolliga oma peres. Ema ja lapse suhe on eriline, kuna ema on oma lapse sünnitanud ning nendevaheline side jääb elu lõpuni. Ema võib tunda end süüdi, kui tal ei teki sarnane tugev kiindumus oma kaaslaste lapsega.

“Algus oli tegelikult väga raske, ma tundsin sellist tunnet, et mida ma ütlen, mida ma kasvatan, niikuinii pole minu laps.” /.../ “Aga tegelikult, mida aeg edasi... Ütlen ausalt, see on kuidagi nii loomulikult meil tulnud. Me leppisime kokku elukaaslastega niimoodi, et need on ikkagi meie lapsed.” /.../ “Kuigi hinges ma vahepeal küll nagu ikkagi nagu hoian oma lapse poole.” /.../ “Ma ütlen ausalt, ma ei tunne ennast tegelikult ta emana, seda on küll väga raske tunnistada, aga paraku nii on” (Ema 5).

Ema ülesanne on lastele turvatunde pakkumine. Kui eelnev suhe on olnud keeruline või kaaslane on olnud vägivaldne, siis endale uut kaaslast valides on ema enda ja laste vajadustes kindlam ning oskab või püüab ka lapsi hoida eemal vaimsest ja füüsilisest vägivallast oma ekspartneri näol. /.../ *“kui mingil põhjusel vanemate kooselu ei sobi, siis tegelikult see on pererahu huvides juba. Laste närvid on esimesed, mis meil tavaliselt kannatada saavad, kui vanemad kaklevad. See, et vanemad on laiali, ei tähenda, et üks või teine vanem vähem armastaks või hooliks”* (Ema 9).

3.2.3 Kärgpere ema vaimne tervis

Intervjueeritud emad tunnevad endal suurt vastutust kogu pere ees ning tahavad teha kõike õigesti. Eks see tuleb ka ootustest, mida nad endal tunnevad olevat ühiskonna poolt. Teiste eest hoolitsedes on ka oluline mõelda enda heaolule.

Emad tunnevad vastutust laste tervise, heaolu ja arengu eest juba enne nende sündimist ja see jätkub läbi nende elu. Sellise “intensiivse emaduse” ideoloogia järgi on ema peamine roll olla alati kohal ja kättesaadav oma lastele ning seada laste huvid enda omadest ettepoole.

“Ma hoian ennast kuidagi ise. See siht on silme ees ja ma lihtsalt püüan kuidagi oma tunnete ja mõtetega ise toime tulla.” /.../ “Ma püüan võimalikult palju lugeda ja uurida ja leida siis see kuldne kesktee, et kuidas toimetada, aga ütlen ausalt, tegelikult on see ikka väga-väga keeruline maailm ja tekivad vahepeal süümepiinad, kui sa mõtled tuleviku peale” (Ema 5).

Vastutuse ja eeskuju näitamine tähendab kärgperes, et suhete emotsionaalne kvaliteet on väga oluline: *“Meil see eeskuju näitamine on hästi oluline, et me tihtipeale jätame mõningaid asju tegemata ja võib-olla teeme mõningaid asju ekstra selleks, et jätta paremat muljet oma tütrele”* (Ema 1).

Emad mõtlevad kogu pere heaolule ning nad tunnevad süüd endal ka teistega toimuva pärast. Soov on teha kõike õigesti, see näitab, millist suurt vastutust emad endal näevad.

“Selleks peavad mõlemad väga palju muudatusi tegema endaga. Ja need, kes nooremad on, need võib-olla ei pane pahaks.”. /.../ “Ma saan aru, et muidugi see lastele mõjub. Aga ma arvan, et lastele mõjub palju halvemini, kui nad peavad pidevas tülis elama” (Ema 6).

Vastajad tõid välja, et nad uurivad ise materjale kärgperede kohta ning otsivad infot, kuna iga algus on raske ja emad tunnevad ka erilist vastutust laste eest. Kärgpere ema roll on nii-öelda tavaperest keerukam, kuna pere struktuur on ebaselgem, emal on süütunne lapse ees seoses lahutusega ja uue pere moodustamisega. Oluline on, et ema ise kohaneks oma uue rolliga, ja et tal oleks oma partneriga toetav suhe. Siis on kergem ka lapsi toetada ühises peres.

3.3 Arutelu

Perevormid on muutunud Eestis mitmekesisemaks ja kärgperede arv ühiskonnas on üha suurenenud. Peresuhete dünaamika nendes peredes on keeruline ja esitab väljakutseid kõigile pereliikmetele, sealhulgas emadele, kes tavaliselt endale pere toimimise eest suurema vastutuse võtavad. Käesolev magistritöö keskendus kärgpere emade kogemuste mõistmisele. Käesolev magistritöö on unikaalne, kuna kärgpere emade kogemusi ei ole Eestis uuritud ning see on oluline osa pere heaolu valdkonnas. Saades teada nende emade mured ja rõõmud, saab neid andmeid kasutada terviklikuma pildi saamiseks lahutatud ja taasloodud peredest. Tulemused annavad võimaluse teha järeldusi pere heaolu kohta. Järgnevas arutelus keskendun analüüsis väljatulnud teemadele püstitatud uurimisküsimuste valguses: peresuhted, ema roll ning väljakutsed kärgperes.

Suhted kärgperes. Minu poolt läbiviidud uuringus tuli välja ootuspärane veendumus, kuidas suhete loomine ja hoidmine on osalejate arvates last ümbritsevate täiskasvanute vastutus ning seda peeti väga tähtsaks. See, milliseks lapse ja lahus elava vanema suhted

aastate jooksul kujunesid, olenes sellest, millised olid nende suhted siis, kui nad koos elasid ja sellest, milliseid pingutusi vanemad tegid peale lahkuminekut, et lapsele tagada suhtlemine ka selle vanemaga, kellega ta igapäevaselt koos ei ela.

See, kuidas lahkuminek mõjub lastele, oleneb palju lapsevanemate valmisolekust hoida vanemlikke suhteid ja teha selleks pingutusi ning leida kompromisse. Mida kiiremini täiskasvanud suudavad vanemlikud suhted ja eksartneri suhted eristada, seda parem lapse heaolule. Ka McGoldrick, Carter & Garcia- Preto (2011) leidsid oma uurimuses, et peale lahkuminekut peab iga vanem leidma uusi viise lapsega iseseisvaks suhtlemiseks, samal ajal arendades uusi reegleid ja käitumisviise oma eksartneriga.

See ühtib ka käesoleva uurimuses osalenute arvamusega, et lahuselava bioloogilise vanemaga võivad lapsel suhted katkeda või hoopis lähedasemaks muutuda ning see oleneb nende eelnevast emotsionaalsest lähedusest ja ka lahutusejärgsetest pingutustest suhete taasloomiseks täiskasvanute poolt. "Kohanemine" oli oluline märksõna intervjuudes ning see on ka arusaadav, et muutused peres kui süsteemis mõjutavad selle kõiki liikmeid ning aja jooksul pereliikmete vajadused muutuvad.

Emad tunnevad taasloodud peredes vastutust lapse suhete hoidmise eest eraldi elava bioloogilise vanemaga ning intervjuueeritud emade vastustest tuli välja arusaam, et lapsi ümbritsevad täiskasvanud peavad pingutama, et näidata eeskuju lastele. Kärgpere suhtemustrid on nõ traditsioonilistest perest keerukamad ning nende suhete toimimine eeldab täiskasvanute teadlikkust kärgpere arengust ja sellest, millised väljakutsed võivad ees oodata. Seejuures on oluline vanemaid selles osas ka harida ning toetada, eriti pakkuda tuge emadele, kes kõigi kärgpere liikmete omavaheliste suhete toimimise eest vastutust võtma kipuvad.

Ema roll kärgperes. Uurimuses osalenud emade arusaamine oma rollist ja selle väljakutsetest on sarnane ning ühtib varasemate uurimistulemustega pereemade rollist. Ema roll on väljakutsete ja vastutusrohke igas olukorras, kuid see võib olla eriti keeruline kärgperes. Kärgpere algusfaasis oli emade jaoks keeruline kasuema roll ja selle piirid ning see roll võis tekitada dilemmasid. See ühtib ka varasemate uurimistulemustega kasuvanema rollist, et suhted kasulaste ja kasuvanemate vahel võtavad aega ning suhete iseloom oleneb lapse vanusest (McGoldrick et al. (2011).

Kasuema rolli pidasid minu uuringus osalejad väga keeruliseks, kuna sellega seoses oli emadel ebakindlust ja dilemmasid kasulastega suhete loomisel ning piiride paika

panemisel. Ka varasemate uurimistulemuste järgi on kasuema roll kõige keerulisem roll, kuna emana on ta teiste vajaduste suhtes tundlik ning naised kipuvad võtma vastutuse pereliikmete suhete eest ja uskuma, et see, mis valesti läheb, on nende süü (McGoldrick, Carter & Garcia- Preto, 2011).

Ema on läbi aegade võtnud endale hoolitseja rolli kõikide pereliikmete eest. Emad tunnevad oma rollis väga suurt vastutust ning neil on soov teha kõike õigesti. Kärgpere algusfaasis on väljakutseks uue rolliga harjumine ja selle piiride paika panek uues peremudel. Isegi aastaid kärgperes elanuna, tunnevad emad, et nii nemad kui ka ülejäänud pereliikmed kohanevad erinevate olukordadega, kuna laste kasvades puututakse kokku üha uute olukordadega, mis mõjutavad kõiki selle peresüsteemi liikmeid.

Emade vastustest selgus, et nad tajuvad, et ootused neile kui kärgpere emale on kõrged ning nad on väga nõudlikud oma rolli suhtes. Ühiskonna poolt tunnevad kärgpere emad üldiselt eelarvamusi enda suhtes, kuid samas ka seda, et suhtumine nende peremudelisse üha paraneb ning kuna kärgperesid on igal aastal rohkem, suureneb ka inimeste teadlikkus sellest peremudelist. Emad suhtuvad vahel kärgperesse kui tavalisse peresse selle traditsioonilises mõistes ja rollijaotuses, kuid oluline on teadvustada selle peremudeli erilisust. Ka Whiteside (1989) järgi on suur erinevus tuumpere emast see, et kärgpere ema ei saa üle võtta ema rolli peres kõikidele kärgpere lastele, ta ei pea panema endale vastutust esmase hooldajana. Teisalt võtavad emad endale vastutuse ka laste ja nende teiste bioloogiliste vanemate eest ning ka siin on oluline tõmmata piirid enda suhete ja teiste suhete vahele. Seoses emade vastutusega peres, on vaja kärgperesid toetada spetsiifiliste koolitustega ja materjalidega, et toetada emade toimetulekut peres ning seeläbi ka nende emade vaimset tervist. Toetusvõrgustiku olemasolu emadele on tähtis.

Kärgpere emade väljakutsed. Mida väiksemad lapsed ja mida värskem kärgpere, seda suurem dilemma võib emal olla seoses ema rolliga oma peres. Intervjuudes tuli välja, milline väljakutse on kärgpere ema roll emade endi arvates. Vastustest selgus, et rollid, mille taasloodud peres täiskasvanud endale võtavad on erinevad ning see otsustatakse kas enne kokku kolimist või tekib rollijaotus jooksvalt. Vastajatele oli väga oluline ka pere laste omavaheline läbisaamine ja see, et kõik lapsed tunneksid ennast nagu kodus, ka need, kes seal igapäevaselt ei ela.

Minu uuringus osalenud emade kogemus lastevahelistest suhetest peres oli pigem positiivne, kuigi emad ise on tundnud mõnes olukorras enne hirmu läbisaamise pärast, kuid

tagantjärele meenutades on need hirmud olnud alusetud. See ühtib ka 2016. aastal avaldatud uuringu tulemustega (Tanskanen et al., 2016), et poolõdede ja -vendade vahel esineb harvem konflikte kui täisõdede ja -vendade vahel, kuna esimesed ei pea üksteisega konkureerima kahe bioloogilise vanema ressursside pärast kodus, kuna nemad võivad saada neid ressursse ka eraldi elava vanemalt juurde.

Vastajate kogemused on kooskõlas varasemate uurimistulemustega, et kärgpere algusfaasis on oluline töötada läbi vanad tunded ning pere peab leidma võimalused uue kiindumuste tekkimiseks. Kui on selged erinevate majapidamiste erinevused ja piirid on paika pandud, tugevnevad kasuvanemate ja kasulaste sidemed. Kui uus pere on kindlalt loodud, siis on suhtemustrid pereliikmete vahel regulaarsed, usalduslikud ja normaalsed (Whiteside, 1989).

Vastajatele on oluline kärgpere kui ühtse pere toimimine, ja et kõik tunneksid ennast hoituna ning peetakse tähtsaks avatust ja abi vastuvõtmist näiteks spetsialistidelt vajadusel. Oluline on tunda ennast perekonnana ning näidata lastele eeskuju. Ka peresüsteemi teooria järgi sõltub perekonna elujõulisus rohkem selle pere emotsionaalsete protsesside kvaliteedist kui perekonna konkreetsest vormist või struktuurist (Hall, 2013).

Kärgperede emadel on väljakutseks ka vaimse tervise hoidmine. Vastajad tõid välja vastuolulised tunded seoses uue rolliga kärgperes ning erinevad dilemmad, mis tekivad seoses peresuhetega. 2022. aasta uurimistulemused pereliikmete vastastikusest heaolust ja stressist kinnitasid varasemaid oletusi, et emade, kuid mitte isade, psühholoogiline distress ennustas pere kehvat toimimist (Pu & Rodriguez, 2022). Emade vaimne heaolu on väga oluline teema, kuna nagu uurimistulemuste peatükis ja eelnevas arutelus on välja tulnud, on emadel suur vastutustunne kõige suhtes, mis puudutab nende pereliikmeid. Lapsevanemate heaolu ja vaimne tervis mõjutavad otseselt peres kasvavate laste heaolu ning seepärast on väga oluline pöörata sellele teemale tähelepanu ja olla teadlik lapsevanemate kogemustest peresuhetes ning laste toetamisega ja vanemlike suhete hoidmisega.

Tehtud uurimus kärgperede emade kogemuste kohta aitab mõista selle spetsiifilise sihtgrupi muresid ja rõõme. Mida rohkem on infot Eesti perede kohta, seda mõistvam on ühiskond ja seda paremini saab pakkuda tuge erinevatele peredele ja seal kasvavatele lastele. Kuna Eestis ei ole varem kärgperede emade kogemusi uuritud, on käesolev töö väga vajalik. Uurimistulemused kattuvad varasemate tulemustega emadest ja nende endale esitatavatest nõudmistest. Kärgperedest rääkides tuleb silmas pidada selle peresüsteemi

kompleksust ja mõista, et emasid, kes tunnevad endal vastutust teiste pereliikmete heaolu eest, tuleb rohkem toetada taasloodud peredes, kuna sellega toetame nendes peredes kasvavaid lapsi.

Head vanemlikud oskused on kärgpere struktuuri keerukust arvestades väga olulised ning ühiskonnas on vaja rohkem pöörata tähelepanu kärgperele, et toetada lapsevanemaid just spetsiifiliste väljakutsetega toime tulemisel. Kärgpere emad vajavad rohkem tuge ja nende peremudeli mõistmist ühiskonnas laiemalt, et nad ei tunneks endal süüd lahkumineku osas ja kasuema rolliga seotud väljakutsetes. Oluline pole mitte pere vorm, vaid see millise perekonna väärtushoiakud on kasvulavaks vastutustundlikule inimesele ja milline on hea vanemlus, sealhulgas vanemlus kärgperes (Porter, 2001). Teisisõnu, laste heaolu toetamiseks ei ole ilmtingimata vaja lapse bioloogilist ema ja isa, vaid peremudelit, millel on võimalus luua lastele maksimaalselt hoolitsev, vajalikul määral distsiplineeritud, ning nende vaimset ja füüsilist tervist toetav keskkond (Whiteside, 1989).

Uurimuses tuli välja, et kärgpere emad võtavad oma peret kui tavalist peret, kuid kärgpere süsteem on kordades keerukama struktuuriga. See eeldab pereliikmete kohanemist ja paindlikkust. Olsoni ja Lavee (1989) järgi tähendab perekonna kohanemisvõime peresüsteemi võimet muuta oma võimustruktuuri, rollisuhteid ja suhtereegleid vastuseks olukorrast ja arengust tulenevale stressile. Traditsioonilise perekonna areng on Andolfi (2015) järgi dunaamiline protsess, mis tekib kindlate arenguetappide läbimise tulemusena ja see nõuab muutusi ja pere ümberkorraldusi, kuid kärgpere ülesehitus ja rollid on traditsioonilisest perest erinevad.

Professionaalne abi kärgpere luues oleks kindlasti paljudele peredele abiks ja vajalik, et toime tulla omavaheliste suhetega ning panna alus ka lapse huvisid toetavale koostöövõrgustikule. Riiklikult toetatud vanemluse programmid võiksid anda suure panuse kärgpere emade heaolu tõstmisele. Universaalsete pereteemaliste loengute ja materjalide asemel on vaja spetsiifilisi materjale ja loengusarju kärgperedele, mis võtavad arvesse nende suhete spetsiifikat. Ühiskonnas tervikuna on vaja tähelepanu pöörata kärgpere emade toetusvõrgustikule ning kärgperele kui võrgustikule, kus mitme pere täiskasvanud peavad tegema koostööd laste heaolu nimel. Eriti kui peres saavad kokku mitme pere lapsed, on väga oluline selle pere täiskasvanute toetamine juba kärgpere loomise etapis, et tagada nende ja seal peres kasvavate laste heaolu.

Uurimistöö piirangud ning võimalikud tuleviku uurimissuunad. Minu uurimuse piiranguks on kärgpere ühe liikme arvamuse küsimine tema kogemustest ja väljakutsetest.

Teistel pereliikmetel võivad olla teistsugused arvamused ja kogemused ning ka neid oleks kärgpere suhete mõistmiseks vaja uurida. Samas on kärgpere ema on oluline lüli selles keerulises ja väljakutseid esitavas peremudel. Emad tunnetavad endal väga suurt vastutust kõiges, mis toimub ka teiste pereliikmetega ja teiste pereliikmete kogemuste uurimine annaks teavet, kuidas saaks veel kärgpere emasid toetada. Käesolev uuring annab hea võimaluse tulevikus teema uurimisega edasi minna. Tuleviku uurimissuund võiks olla uurida kärgperede teemat ka selle nurga alt, et valimisse kuulusid peale emade ka teised pereliikmed- kärgpere isad ja kärgperes kasvavad lapsed ning eraldielavad endised partnerid, kellega toimib vanemlik suhe. Nende arvamuse küsimine annaks veel sügavama pildi kärgpere süsteemist ning selle liikmete omavahelistest suhetest, vanemlikest suhetest ja pereliikmete vaimse heaolu toetamise vajadusest ja võimalustest.

KOKKUVÕTE

Minu magistritöö eesmärgiks oli mõista sügavuti emade kogemusi ja vaateid enda kui kärgpere ema rolli ja pereliikmete omavaheliste suhete osas.

Minu järeldused uuringutulemustest on järgmised:

- Suhted kärgperes olenevad täiskasvanute paindlikkusest ja kohanemisest kärgpere mudeliga. Kärgpere emade jaoks on pereliikmete vaheliste suhete teema keeruline ja esitab dilemmasid teemadel sinu, minu ja meie lapsed ja vanemlikud suhted.
- Pereliikmete kohanemisel kärgperes tunnevad emad endal vastutust mitte eksida ja nad on oma emarolli suhtes väga nõudlikud. Ema toetab kõiki teisi pereliikmeid ning seisab silmitsi kasvatuslike ja emotsionaalsete dilemmaadega ja emad vajavad ise rohkem toetust ümbritsevatelt inimestelt.
- Väljakutsed kärgpere kontekstis on emadele usalduslike suhete loomine kasulastega, kasvatuslikud erimeelsused kärgpere vanemate vahel, vanemlikud suhted lahutatud kaaslasega. Kärgpere algusfaas on suuremaks väljakutseks, kuna seal ei olda veel kohanenud oma rollidega peres ning see on ka loomulik, kuna kärgperes saavad kokku erinevate perekondade ajalood.

Käesoleva uurimistöö tulemusi saab kasutada selleks, et mõista paremini laste ja perede heaolu Eestis ning vajadust ühiskonnas laiemalt toetada lapsi, kes tulevad väga erinevatest peredest ja nende heaolu on otseselt seotud neid kasvatavate täiskasvanutega. Kuna perekonnad muutuvad, on perepoliitika otsuste tegemiseks ja perede toetamiseks oluline teada erinevate perekondade vajadusi.

Ühiskonna kestlikkust ja sidusust mõjutab nii peresuhete haprus ja perestruktuuride muutlikkus kui ka raskused vastamisel heaks kaaslaseks, lapseks, vanemaks ja kasuvanemaks olemise kõrgendatud sotsiaalsete ootustele. Perekonnaelu keerukustumine keerukustuva ühiskonna taustal heidab väljakutseid targale laste ja perede heaolu toetavale poliitikakujundamisele ning perede toimetuleku ja pereellu sekkumise vahelise tasakaalu hoidmisele (Kutsar et al., 2022). Perekonna muster võib muutuda, kuid perekond jääb läbi aja (Hall, 2013).

KASUTATUD ALLIKAD

- Aavik, K., Uusma, H. (2013). Laste sotsialiseerimine. Kogumikus T. Roosalu (Toim.), *Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2013* (26-35). Tallinn: Sotsiaalministeerium
- Alumäe, T., Tilk, O. & Asadullah (2018). Advanced rich transcription system for estonian speech. doi: 10.3233/978-1-61499-912-6-1
- Amato, P. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 1269-1287. doi: 10.1111/j.1741-3737.2000.01269.x
- Andolfi, M. (2015). *Põlvkondadeülene pereteraapia. Tööriistad terapeutidele*. Kirjastus Väike Vanker
- Anniste, K., Biin, H., Osila, L., Koppel, K. & Aaben, L. (2018). Lapse õiguste ja vanemluse uuring 2018. Uuringu aruanne. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. https://www.sm.ee/sites/default/files/lovu_lopparuanne_final_1.11.18.pdf
- Billups, F. D. (2022). *Qualitative data collection tools: Design, development, and applications*. Thousand Oaks. SAGE Publications
- Bornstein, M. & H., Putnick, D., L. (2021). Dyadic development in the family: Stability in mother–child relationship quality from infancy to adolescence. *Journal of Family Psychology*, 35/4, 445-456. doi: 0.1037/fam0000794
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3, 4-41. doi: 10.1191/1478088706qp063oa
- Brown, N., D. & Samis, M., D., C. (1986). The application of structural family therapy in developing the binuclear family. *Mediation Quarterly*, 14/15, 51-69. <https://web-s-ebscohost-com.ezproxy.tlu.ee/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=e0e2d801-ec62-4d9e-8c35-a6307d07a395%40redis>
- Christopher, K. (2012). Extensive mothering: Employed mothers' constructions of the good mother. *Gender & Society*, 26, 73-96. doi: 10.1177/0891243211427700
- Clarke, V., Braun, V. & Hayfield, N. (2015). Thematic analysis. In J. A. Smith (Ed), *Qualitative psychology: A practical guide to research methods* (pp 222-248). SAGE Publications Ltd
- Cohen, P. N. (2017). Families are changing—and staying the same. *Educational Leadership*, 75, 46-50. <http://www.ascd.org/publications/educational-leadership/sept17/vol75/num01/Families-Are-Changing%E2%80%94and-Staying-the-Same.aspx>
- Cohen, S., Crawford, K., Giullari, S., Michailidou, M., Mouriki, A., Spyrou, S., Taylor, F. & Walker, J. (2007). *Family diversity: A guide for teachers*. Cyprus: Theopress Ltd.
- Eesti Keele Instituut (2010). Alla laaditud 15. aprillil 2022 <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/k%C3%A4rgpere/1>
- Eesti Keele Instituut (2021). Alla laaditud 15. aprillil 2022 <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/perekond/1>
- Eesti Õigekeelsussõnaraamat (2018). Alla laaditud 1. mail 2022 <https://www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=uuspere&F=M>
- Einstein, E. & Albert, L., (1986). *Strengthening your stepfamily*. Minnesota: American Guidance Service, Inc.

- Erdman, P. & Caffery, T. (2003). *Attachment and family systems: conceptual, empirical and therapeutic relatedness*. New York: Routledge
- Eurostat (s.a). <https://ec.europa.eu/eurostat>
- Frey, B., B. (2018). Snowball sampling. *The SAGE Encyclopedia of Educational Research, Measurement, and Evaluation*. <https://dx-doi-org.ezproxy.tlu.ee/10.4135/9781506326139.n636>
- Gergen, K., J. (2009). *An invitation to social construction. Second Edition*. SAGE
- Given, L. (Ed.). (2012). *The SAGE encyclopedia of qualitative research methods*. SAGE Publications. Thousand Oaks
- Grinnell, R., M. & Unrau, Y. (2008). *Social work research and evaluation. Foundations of evidence-based research*. Oxford University Press.
- Hall, C. M. (2013). *The Bowen family theory and its uses*. International Psychotherapy Institute
- Haynes, K. (2012). Reflexivity in qualitative research. In G. Simon & C. Cassell (Eds), *Qualitative organizational research: Core methods and current challenges* (pp 72-87). SAGE Publications Ltd
- Hinde, R.A. (2019). Reconciling the family systems and the relationships approaches to child development. In K. Kreppner & R.M. Lerner (Eds.) *Family systems and life-span development* (pp. 149–163). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Ilves, E. (2021). Mitme koduga lapsed: kes, kus, mis on minu kodu? Suhtluskorra retoorika ja praktika. [Magistritöö]. Tartu: Tartu Ülikool
- Kutsar, D., Beilmann, M., Luhamaa, K., Nahkur, O., Soo, K., Strömpl, J. et al. (2022). Laste heaolu tulevik. *Pikksilm*. Arenguseire keskus. https://arenguseire.ee/wp-content/uploads/2022/04/2022_pikksilm_laste-heaolu_artikkel.pdf
- Kousholt, D. (2012). Family problems: Exploring dilemmas and complexities of organising everyday family life. *Children, childhood, and everyday life: Children's perspectives*, 125–139. New York: Information Age Publishing.
- “Lapsed Eesti ühiskonnas”. Õiguskanstleri kogumik. https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/Lapsed-Eesti-Uhiskonnas_kogumik%202021.pdf
- Laste ja perede arengukava 2012–2020 (2013). Sotsiaalministeerium https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/lpa_2012-2020_taigndatud_2013.pdf
- Lastekaitseadus. (2014). RT I, 06.12.2014, 1. Alla laaditud <https://www.riigiteataja.ee/akt/112122018049>
- Lee, E., Macvarish & J., Bristow, J., 2010. Risk, health and parenting culture. *Health, Risk & Society*, 12, 293-300. doi: 10.1080/1369857100378973
- Lind, J., Westerling, A., Sparrmann, A. & Dannesboe, K. (2016). *Doing good parenthood*. In Lind, J., Westerling, A., Sparrmann, A. & Dannesboe, K. (Eds.), *Doing good parenthood. Ideals and practices of parental involvement* (pp 1-15). Palgrave Macmillan

- McGoldrick, M., Carter, B., & Garcia- Preto, N. (2011). *The expanded family life cycle. Individual, family and social perspectives*. Boston: Pearson Education Inc.
- Mäemets, R. (2015). Lahutuse mõju lapse heaolule lahtutuse läbielanute retrospektiivsete hinnangute põhjal. [Bakalaureusetöö]. Tartu: Tartu Ülikool
- Märtsin, M. (2018). Becoming an employed mother: Conceptualising adult identity development through semiotic cultural lens. *Women's Studies International Forum*, 68, 11-18. doi: 10.1016/j.wsif.2018.02.001
- Neuman, W., L. (2003). *Social research methods. Qualitative and Quantitative Approaches*. Pearson Publication
- Olson, D. & Lavee, Y. (1989). Family systems and family stress: A family life cycle perspective. In K. Kreppner & R.M. Lerner (Eds.) *Family systems and life-span development* (pp. 165–195). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Palombi, M. (2016). Separations: A personal account of Bowen family systems theory. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 37, 327- 339. doi: 10.1002/anzf.1170
- Pikkurm, E. (2016). *Paarisuhetega rahulolu seosed stressi, tajutud sotsiaalse toetuse, pere tüübi ja suhte kestvusega*. [Magistritöö]. Tallinn: Tallinna Ülikool
- Ploomipuu, K. (2020). *Kärgperes elav laps lasteaiaõpetaja vaatepunktist*. [Bakalaureusetöö]. Tallinn: Tallinna Ülikool
- Porter, E. (2001). Interdependence, parenting and responsible citizenship. *Journal of Gender Studies*, 10/1, 5-15. doi: 10.1080/095892301300050519
- Pu, D. F., & Rodriguez, C. M. (2022). Child and parent factors predictive of mothers' and fathers' perceived family functioning. *Journal of Family Psychology*. doi: 10.1037/fam0000971
- Puur, A., & Rahnu, L. (2011). Teine demograafiline üleminek ja Eesti rahvastiku nüüdisareng. *Akadeemia*, 23(12), 2225–2272.
- Ryan, R.M. & Claessens, A. (2013). Associations between family structure changes and children's behavior problems: The moderating effects of timing and marital birth. *Developmental Psychology*, 49, 1219- 1231. doi: 10.1037/a0029397
- Statistikaamet (2020). Abielud ja lahutused. Alla laaditud 1. mail 2022 <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/rahvastik/abielud-ja-lahutused>
- Shockley, K. M., Clark, M. A., Dodd, H. & King, E., B. (2021). Work-family strategies during COVID-19: Examining gender dynamics among dual-earner couples with young children. *Journal of Applied Psychology*, 106, 15-28. doi: 10.1037/apl0000857
- Tanskanen, A.O., Danielsbacka, M., Jokela, M. & Rotkirch, A. (2016). Sibling conflicts in full- and half- sibling households in the UK. *Journal of Biosocial Science*, 49, 31-47. doi: 10.1017/S0021932016000043
- Terry, G., Hayfield, N., Clarke, V. & Braun, V. (2017). *The SAGE handbook of qualitative research in psychology*. London. SAGE Publications Ltd
- Tiit, E.-M. (2020). Perekond ja leibkond. Alla laaditud 16. aprillil 2022 <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c21-teadus/perekond-ja-leibkond/>
- Von Eye, A., Kreppner, K. (1989). Family systems and family development: The selection of analytical units. In K. Kreppner & R. M. Lerner (Eds.) *Family Systems and Life-span Development* (pp 247- 269). New York: Psychology Press

- Wallerstein, J., Lewis, J. & Rosenthal, S. (2013). Mothers and their children after divorce: Report from a 25-year longitudinal study. *Psychoanalytic Psychology*, 30/2, 167-187. doi: 10.1037/a0032511.
- Westerling, A. (2016). Parenthood and we-ness in everyday life: Parenting together apart. In Lind, J., Westerling, A., Sparrmann, A. & Dannesboe, K. (Eds.), *Doing Good Parenthood. Ideals and Practices of Parental Involvement* (pp 17-27). Palgrave Macmillan
- Whiteside, M., F. (1989). Remarried systems. In L. Combrink- Graham (Ed.), *Children in Family Contexts. Perspectives on Treatment* (135- 160). New York, London: The Guilford Press

LISAD

Lisa 1. Nõusoleku infoleht

INFO UURINGUS OSALEJALE

Intervjuu

Teema: Kärgperede emade kogemused ja väljakutsed

Vastutav uurija:

Karolina Määr, Tallinna Ülikooli sotsiaalpedagoogika ja lastekaitse magistrieriala üliõpilane

Uurimuse eesmärk:

Eesmärk on uurida, kuidas kärgperede emad on ennast määratlenud emana, kasuvanemana, partnerina ja millisena näevad nad suhteid peres. Kuidas näevad kärgperede emad ennast selles rollis ja kuidas näevad nad piire kärgperes ja peresuhetes.

Uurimuses osalemine:

Selles uurimuses osalemine tähendab osalemist intervjuul, mis saab helisalvestatud. Intervjuu kestab umbes tund aega.

Intervjuus käsitletavat teemat on: millisena näevad kärgperede emad oma peret ja suhteid oma peres; millised on olnud ja on hetkel suurimad väljakutsed kärgperes; millisena näevad emad oma rolli kärgperes ja millised on uuritavate arvates ühiskonna ootused neile?

Intervjuude eesmärgiks on koguda infot unikaalsete kogemuste kohta ning seega saab vastaja ise otsustada, mida ja kuidas intervjuueerijale avaldab.

Intervjuus avaldatud infot kasutatakse ainult uurimuses kirjeldatud eesmärkidel.

Uurimuses osalemine on vabatahtlik. Osalemisest võib igal ajahetkel loobuda ilma lisaselgitusi andmata.

Kui otsustad osalemisest loobuda kaks nädalat peale intervjuu toimumist, siis soovi alusel hävitan kõik Sind puudutava identitseeritava info, mis sel hetkel veel kättesaadav on.

Privaatsus ja konfidentsiaalsus:

Kõiki vastuseid käsitletakse konfidentsiaalsetena, kui vastupidine ei ole seadusega ettenähtud. Intervjuu käigus ei pea nimetama konkreetseid inimesi ning mainima nende nimesid. Et salvestada vastused nii täpselt kui võimalik, tuleb intervjuu helisalvestada. Intervjuu helisalvestis on kättesaadav ainult uurijale ning Sul ei ole võimalik oma vastuseid üle vaadata või kontrollida, enne nende kasutamist uurimuses. Intervjuu helisalvestis hävitatakse peale seda, kui intervjuu on transkribeeritud.

Kõiki selle uurimuse raames kogutud andmeid hoitakse ning kasutatakse kooskõlas Tallinna Ülikooli andmekaitse põhimõtete ning Eesti Vabariigi Isikuandmete Kaitse Seadusega. Selle uurimuse raames kogutud andmeid võidakse mitte- identifitseeritaval moel kasutada tulevikus võrdleva andmestikuna teistes uurimustes.

Küsimused/lisainfo:

Küsimuste korral palun võta ühendust Karolina Määriga, kmaar@tlu.ee.

UURIMISRÜHMA KONTAKTID

Karolina Määr

Email: kmaar@tlu.ee

NÕUSOLEK

Käesoleva vormi allkirjastamisega nõustud sa, et:

- Oled lugenud seda uurimust puudutavat infolehte ning saanud aru seal sisalduvast infost.
- Sinu küsimustele on rahuldavalt vastatud.
- Sa saad aru, et kui sul on lisaküsimusi, siis saad uurijaga ühendust võtta.
- Sa mõistad, et saad uurimuses osalemisest igal ajahetkel loobuda, ilma lisaselgitusi andmata ning muretsemata, et see mõjutab sinu suhteid Tallinna Ülikooli või uurijaga.
- Sa saad aru, et selles uurimuses osalemine eeldab helisalvestuse tegemist.
- Sa saad aru, et selle projekti raames kogutud andmeid võidakse mitte-identifitseeritaval moel kasutada tulevikus võrdleva andmestikuna teistes uurimustes.
- Sa saad aru, et selle projekti raames kogutud andmeid võidakse mitte-identifitseeritaval moel kasutada tulevikus õppe-eesmärgil.
- Sa oled nõus selles uurimuses osalema.

Nimi

Allkiri

Kuupäev

Palun saada see nõusoleku vorm allkirjastatuna intervjuerijale tagasi.

Lisa 2. Intervjuu kava

Üldised andmed

1. Kes kuuluvad sinu perre?
2. Kellel oli enne uue pere moodustumist eelmisest kooselust laps?
3. Pereliikmete vanused
4. Millega pereliikmed tegelevad?
5. Kas praeguse kaaslasega on abielu või kooselu?
6. Mitu pereliiget on kärgperes kokku? Laste arv kokku.
7. Kui kaua olete kärgperes elanud?
8. Kui pikk oli aeg eelmise suhte lõpust praeguse kärgpere loomiseni?
9. Kui vana oli eelmise abikaasaga ühine laps teie kooselu lõppedes ja kui vana oli ta uue pere elukorralduse alguses?

Pere arengulugu

1. Lahutus. Kuidas lahendati lapse jaoks? Vanemate rektsioon? Elukorraldus.
2. Hägusemad piirid? Mitu kodu lapsel on?
3. Milline on tänane elukorraldus eelmise kaaslasega seoses ühise lapsega?
4. Suhted ekspartneriga. Tema uue perega suhtlus.
5. Kui on kasvatuslikud eriarvamused kärgpaaril?
6. Kas elate kõik koos?
7. Väljakutse- lapse jagamine. Ühine hooldusõigus?
8. Uue pere loomisel eri eluetappides olemine- kogemus.
9. Lapse läbikäimine endise elukaaslase sugulastega ehk oma sugulastega.
10. Mis hoiab koos kärgpere?

Suhted pereliikmete vahel

1. Kuidas on jagatud vanemlik vastutus? Mille eest vastutavad ja otsustavad bioloogilised vanemad, mida otsustatakse kodus uues peres?
2. Hierarhia, vanemate võimuliit ja koostöö ja autoriteet.
3. Kas ja kuidas mõjutas kärgperre üleminek ema- lapse suhteid?
4. Kirjelda palun suhteid pereliikmete vahel? (lapsed omavahel, emal lastega, isal lastega, vanematel omavahel)
5. "Meie" lapse sündimine- kuidas mõjus suhetele. Kuidas seda serveerida lastele?
6. Kas kärgpere emana näete oma pereliikmete vahelises suhtluses midagi, mis on emana muret teinud või mis väga rõõmustab hoopis?
7. Kuidas lahendavad teie peres vanemad laste vahelisi konflikte?
8. Milline roll on kodus kummalgi vanemal laste distsiplineerimisel?
9. Kas ja sel juhul millised on olnud erinevused bioloogiliste ja kaaslase bioloogilise laste korralekutsumisega, lohutamisega, nõu andmisega? Ehk kes keda kuulab?

Ühiskonna ootuseid emale. Kärgpere ema vaimne tervis

1. Kuidas sina ja sinu laps eelmisest suhtest kohanes peres toimuva muutusega uue pere elu alustades?
2. Kas tundsid, et vajasid sel perioodil mingisugust abi kohanemiseks ja kas said abi?
3. Kas lapsevanemana oled tundnud puudust nõuannetest või abist? Milles see abi võiks seisneda?
4. Kirjelda palun ema rolli peres, seoses suhetega, emotsionaalse ja füüsilise tervisega.
5. Kuidas ühildad emana töö ja koduse elu?
6. Kuidas hoiad oma tervist, millega tegeled?

7. Millisena sina arvad, et ühiskonnas kärgperesid nähakse?
8. Mida sinu arvates saaks ühiskonnas teha või mis peaks muutuma, et kärgperesse üleminekud oleksid pereliikmetele vajadusel kergemad?
9. Mida soovitaksid tulevastele kärgpere emadele seoses lahkuminekuga, uue pere loomisega, laste toetamisega?

Aitäh osalemise eest.

Lisa 3 Andmete tabel ja koodid

Lahutus ning ema ja lapse heaolu <i>erinevad eluvaated, julgus suhtest ära tulla, ise ei vajanud abi, mure lapse pärast, kuidas oleks õige, olin üksi, alkoholiprobleem, inetu lõpp, vägivaldne suhe, laps ei kohanenud, laste käitumine muutus, koolitõrge ja protest, info lasteaeda ja kooli, loomulik ja normaalne, sõbrannade toetus, perelepitusteenus, psühholoog, aeg teeb oma töö, lahkumine ei olnud dramaatiline, avatus, pole enam piinlik asi, lähtuda lapsest, kõigepealt tegele iseendaga.</i>
Lapse suhted eraldielava bioloogilise vanemaga <i>ei ole emotsionaalset kontakti, väga lähedased, ei suhtle üldse, kindlat kokkulepet ei olnud, aastaid ei suhelnud, suhtlevad aeg-ajalt, omavaheline empaatia puudub, jagatud vanemlus, nädal- nädal süsteem, osaleb kasvatamises, avatus, suhtluskord, suhtlemine ei muutunud, suhtlus telefoni teel, segadus, nädalavahetusesti, peale lahkuminekut aktiivsem, kvaliteetaeg, laps igatseb, vanem vastutab, isa eest praegune abikaasa.</i>
Vanemlikud suhted kärgperes <i>kõigil tuleb harjuda, eeskuju lapsele, kohanemine, laste usalduse võitmine, kasvatuslikud erimeelsused, avameelne suhtlus vanemate vahel, suhete loomine lastega, koos otsustamine, alguses trots uue kaaslase vastu, uus kaaslane toetav, ühtsuse puudumine,, “sina ei ole mu isa”, sõnaõigus, omaks võtmine laste poolt, pigem ema vastutus oma laste eest, ei ole isa roll, lapsed võtsid kiiresti omaks, võrdsus, terve suhtlus, vahe tegemine, huvi üksteise perede vastu, tahaks vastutust rohkem jagada bioloogilise isaga.</i>
Laste omavahelised suhted kärgperes <i>armukadedus, lähedus, ei olnud suuremaid konflikte, head suhted, alguses keeruline, nad ei ole õde ja vend, algusest peale ei tohi vahet teha, saavad omavahel läbi, väga lähedased.</i>
Emade poolt tajutud ühiskondlikud ootused <i>eelarvamused, tabuteema vanemal generatsioonil, üha rohkem tavaline, normaalne, vaja teha rohkem teavitustööd, positiivsem maik, suhtumine hakkab muutuma, igäiks elab oma elu, lapsevanemate suhtlemiskoolitus, aeg annab arutlust, kärgpere aktsepteerimine, stigma, mida ei peaks häbenema</i>
Ema roll peresuhetes <i>vastutus, keeruline, vanemlike suhete hoidmine, võrdsed vanemad, eeskuju lastele, ei oodanud tuge, kasuema roll keeruline, emalik emotsioon kasulaplega, piirid, kiindumus, turvatunde pakkumine, teadlik kasvatamine, laste toetamine, laste mõtetega arvestamine, suhete hoidja, paindlikkus</i>
Kärgpere ema vaimne tervis <i>süütunne, ärevus, mure, dilemma, segadus, enda teadlikkuse kasvatamine, vaimse tervise teadlik hoidmine, eluterve suhtumine, analüüsimine, rääkimine.</i>